

Review Paper

A Meta-study of Architectural Design Processes in Post-disaster Housing Reconstruction in Iran

Bahareh Zenian¹ , *Zoheir Mottaki^{2,3} , Mahnaz Mahmoudi Zarandi⁴

1. PhD Candidate of Architecture, Department of Architecture, Tehran North Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
2. Assistant Professor, Department of Architecture and Urban Planning, Faculty of Architecture and Urban Planning, Shahid Beheshti University, Tehran, Iran.
3. Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Tehran North Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
4. Associate professor, Department of Architecture, Faculty of Architecture and Urban Planning, Tehran North Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Citation Zenian B, Mottaki Z, Mahmoudi Zarandi M. [A Meta-study of Architectural Design Processes in Post-disaster Housing Reconstruction in Iran (Persian)]. *Disaster Prevention and Management Knowledge*. 2023; 13(2):114-143. <https://doi.org/10.32598/DMKP.13.2.214.3>

<https://doi.org/10.32598/DMKP.13.2.214.3>

ABSTRACT

Background and objective Despite conducting numerous studies in the two areas of “architectural design process” and “post-disaster housing reconstruction” in recent years in Iran, limited studies have been conducted for the meta-study of these two areas. Therefore, to redefine the “post-disaster housing reconstruction” and strengthen the common theoretical foundations, the current study aims to review the related studies to obtain in-depth knowledge of the concepts common between post-disaster housing reconstruction and architectural design process, extract operational concepts, and formulate a proposed conceptual model.

Method This is a mixed-method meta-study using an interpretive-naturalistic approach. The articles published in Persian over the last twenty years were searched using the keywords “housing architecture design process”, “post-disaster housing reconstruction,” and “participatory architecture design process and post-disaster housing “. The initial search yielded 168 articles. After several stages of screening, 66 articles were selected for further review. Quantitative analysis was done using descriptive statistics in Excel software. Qualitative analysis was done using the coding technique and MaxQDA software.

Results The studies in the field of Iranian architecture are mainly subject-oriented and independent of time and place, based on theoretical knowledge along with the global knowledge of architecture and in line with the third generation of design processes (mental processes of architects). Meanwhile, the articles in the field of post-disaster housing reconstruction in Iran are mainly experience-oriented and location-oriented, with an applied design and using a case study method.

Conclusion The “post-disaster housing design process,” due to its nature, includes all three generations of architectural design processes, including systematic, collaborative, and mental processes. Recognizing and redefining the “steps of post-disaster housing design and planning”, “roles and responsibilities”, and “managing the implementation of plans and programs” related to the systematic processes; “participatory design and participatory architects”, “participation in post-disaster design and supply of housing”, “effective factors, barriers, and facilitators of participation” related to the collaborative processes; and “architect- and problem-focused design factors”, “architect’s post-disaster knowledge and attitude towards the situation”, “redefining the post-disaster contextual architecture” and “mentalizing factors of the architect and disaster survivors” related to the mental processes are the most important issues involved in the three generations of the post-disaster housing design process.

Keywords Meta-study, Architectural design process, Post-disaster reconstruction, Housing, Iran

Article Info:

Received: 08 Jul 2023

Accepted: 22 Aug 2023

Available Online: 01 Jul 2023

* Corresponding Author:

Zoheir Mottaki, PhD.

Address: Department of Architecture, Tehran North Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.

Tel: +98 (21) 29902845

E-mail: z_mottaki@sbu.ac.ir

Extended Abstract

Introduction

Despite conducting numerous studies in the two areas of “architectural design process” and “post-disaster housing reconstruction” in recent years in Iran, limited studies have been conducted in the meta-study of these two areas.

The existing theoretical gap in this field is such that it is not possible to find and implement an appropriate approach to design and plan housing after disasters. On the other hand, the existing standards in this field are not very clear to the architects and planners, and experts in Iran have no clue how to formulate the architectural design and planning process in at the time of disasters. To redefine the “post-disaster housing reconstruction” and strengthen the common theoretical foundations, the current research aims to review the related studies to obtain in-depth knowledge of the concepts common between post-disaster housing reconstruction and architectural design process, extract operational concepts, and formulate a proposed conceptual model.

Methods

This is a meta-study using an interpretive-naturalistic approach. The articles published in Persian over the last twenty years were searched using the keywords “housing architecture design process”, “post-disaster housing reconstruction,” and “ participatory architecture design process and post-disaster housing”. The initial search yielded 168 articles. After several stages of screening and removing articles from conference papers, theses, books, reports, and less relevant studies, 66 articles were selected for further review.

The meta-study of the selected articles was done in four steps: meta-analysis, meta-method, meta-theory, and meta-synthesis. In the meta-analysis step, by using qualitative data analysis and descriptive statistics, the characteristics of selected articles, including year of publication, author name, type of study, purpose of study, method of study, and study area, were extracted. In the meta-method step, to deeply analyze the research methodology, content analysis and qualitative data analysis were used. For this purpose, the qualitative data obtained from the articles were first converted into quantitative data with the coding process and in MaxQDA software. Then, with quantitative data analysis, the dimensions and procedural features of the selected articles were described and interpreted. In the meta-theory step, the principles and structures of the selected articles, including keywords, theoretical content, and theoretical models, were examined and analyzed

using parallel data analysis in separate quantitative and qualitative processes which led to the generation of categories and concepts and the understanding of the conceptual relationship between categories. Finally, in the meta-synthesis step, the explanation of the relationship between the conceptual areas and the construction of a theoretical tree were carried out. In this step, the results of parallel analyses obtained from previous quantitative and qualitative processes were combined and interpreted to obtain a new understanding of the study subject.

Results

The studies in the field of Iranian architecture are mainly subject-oriented and independent of time and place, based on theoretical knowledge along with the global knowledge of architecture and in line with the third generation of design processes (mental processes of architects). Meanwhile, the articles in the field of post-disaster housing reconstruction in Iran are mainly experience-oriented and location-oriented, with an applied design and using case study. Most of these articles aim to evaluate the situation, tell the story, document, and describe the processes that have been carried out during previous disasters. Therefore, there is a lack of fundamental studies in the theoretical fields related to “ post-disaster housing reconstruction” and developing conceptual models. The presence of architects in the processes of supply, planning, design, construction, and monitoring of housing after the disaster while having effective cooperation and participation with the victims and the executive trustees of the reconstruction after the disaster are important.

Conclusion

The results of this study indicate that the “post-disaster housing design process,” due to its nature, includes all three generations of architectural design processes, including systematic, collaborative, and mental processes. Recognizing and redefining the “steps of post-disaster housing design and planning”, “roles and responsibilities”, and “managing the implementation of plans and programs” related to the systematic processes; “participatory design and participatory architects”, “participation in post-disaster design and supply of housing”, “effective factors, barriers, and facilitators of participation” related to the collaborative processes; and “architect- and problem-focused design factors”, “architect’s post-disaster knowledge and attitude towards the situation”, “redefining the post-disaster contextual architecture” and “ mentalizing factors of the architect and disaster survivors” related to the mental processes are the most important issues involved in the three generations of the post-disaster housing design process.

Ethical Considerations

Compliance with ethical guidelines

All ethical principles were observed in this study.

Funding

This article is derived from the Bahareh Zenian's doctoral thesis entitled "Architectural Design Process in Post Disaster Reconstruction", supervised by the second author and advised by the third author, at [Islamic Azad University Tehran North Branch](#). This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-forprofit sectors

Authors' contributions

The authors contributed equally to preparing this paper.

Conflicts of interest

Authors declared no conflicts of interest.

مقاله مروری

فرامطالعه پژوهش‌های مرتبط با «فرایند طراحی معماری در بازسازی مسکن پس از سانحه» در ایران

بهاره زنیان^۱، *زهیر متکی^{۲،۳}، مهناز محمودی زرنندی^۴

۱. پژوهشگر دکتری معماری، گروه معماری، دانشکده فنی مهندسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۲. استادیار، گروه سوانح و بازسازی، دانشکده معماری و شهرسازی، دانشگاه شهید بهشتی، تهران، ایران.
۳. گروه معماری، دانشکده فنی مهندسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.
۴. دانشیار، گروه معماری، دانشکده فنی مهندسی، واحد تهران شمال، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران.

Citation Zenian B, Mottaki Z, Mahmoudi Zarandi M. [A Meta-study of Architectural Design Processes in Post-disaster Housing Reconstruction in Iran (Persian)]. *Disaster Prevention and Management Knowledge*. 2023; 13(2):114-143. <https://doi.org/10.32598/DMKP.13.2.214.3>

doi <https://doi.org/10.32598/DMKP.13.2.214.3>

زمینه و هدف با وجود انجام مطالعات متعدد در ۲ حوزه دانش «فرایند طراحی معماری» و «بازسازی پس از سانحه» طی سال‌های اخیر در ایران، به نظر می‌رسد در فصل مشترک ۲ حوزه مذکور، مطالعات محدود و پژوهش‌های اندکی انجام شده است. بنابراین به‌منظور بازتعریف و شناخت «فرایندهای طراحی مسکن پس از سانحه» و تقویت بنیان‌های نظری مشترک میان ۲ حوزه دانش مذکور، پژوهش حاضر درصدد است تا ضمن مرور مطالعات و شناخت عمیق منابع نظری مکتوب در قلمروی مفهومی مشترک میان طراحی معماری مسکن و بازسازی مسکن پس از سانحه، رویه‌های عملیاتی و تدوین مدل مفهومی پیشنهادی در موضوع پژوهش را استخراج کند.

روش ماهیت پژوهش حاضر توسعه‌ای کاربردی، سامانه (پارادایم) آن طبیعت‌گرایی تفسیری و راهبرد (استراتژی) منتخب برای انجام آن، راهبرد آمیخته (ترکیبی) است. برای دستیابی به هدف پژوهش از روش فرامطالعه استفاده شده است. در این راستا مقالات منتشر شده در نشریات داخلی ایران طی بازه زمانی ۲۰ ساله اخیر و مرتبط با کلیدواژه‌گان «فرایند طراحی معماری مسکن»، «فرایند بازسازی مسکن پس از سانحه» و «فرایند معماری مشارکتی مسکن پس از سانحه» جست‌وجو و ۱۶۸ مقاله شناسایی شدند. پس از چند مرحله پالایش، در مجموع ۶۶ مقاله جهت فرامطالعه انتخاب شدند. تحلیل کمی مقالات منتخب به کمک تحلیل آمار توصیفی و نرم‌افزار Excell نسخه ۲۰۱۳ انجام شد. تحلیل کیفی مقالات با استفاده از تکنیک «فرایند کدگذاری» و نرم‌افزار MaxQDA نسخه ۲۰۱۸ استفاده شد.

یافته‌ها فرامطالعه مقالات منتخب حاکی از آن است که پژوهش‌های حوزه معماری ایران، عمدتاً موضوع‌محور و فارغ از زمان و مکان با تکیه بر دانش نظری و به شکل بنیادین، طرح شده‌اند و همگام با دانش جهانی معماری در راستای نسل سوم فرایندهای طراحی (فرایندهای ذهنی معماران) حرکت کرده‌اند. این در حالی است که مقالات حوزه بازسازی پس از سانحه در ایران، ماهیتی تجربه‌محور و مکان‌محور دارد و عمدتاً به‌صورت پژوهش‌های کاربردی و توسعه‌ای با تکیه بر واکاوی نمونه‌های موردی طرح شده است.

نتیجه‌گیری نتایج پژوهش نشان می‌دهد «فرایند طراحی معماری مسکن پس از سانحه» به دلیل ماهیت خود، هر ۳ نسل فرایندهای معماری، شامل فرایندهای سیستماتیک، فرایندهای مشارکتی و فرایندهای ذهنی معماران را دربر می‌گیرد. شناخت و بازتعریف «مراحل فرایندی طراحی و برنامه‌ریزی مسکن پس از سانحه»، «نقش‌ها و مسئولیت‌ها»، «مدیریت اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها» در فرایندهای سیستماتیک، «طراحی مشارکتی و معمار قائل به مشارکت»، «مقولات مشارکت در طراحی و تأمین مسکن پس از سانحه»، «عوامل مؤثر، موانع و منابع تحقق مشارکت» در فرایندهای مشارکتی و «مولدهای طراحی معطوف به معمار و مسئله»، «دانش و نگرش معمار در مواجهه با موقعیت پس از سانحه»، «بازتعریف مسئله طراحی در بستر پس از سانحه» و «عوامل ذهنیت‌ساز معمار و بازماندگان سوانح» در فرایندهای ذهنی معمار، از مهم‌ترین موضوعات در ۳ نسل فرایند طراحی مسکن پس از سانحه است.

کلیدواژه‌ها فرامطالعه، فرایند طراحی معماری، بازسازی پس از سانحه، مسکن، ایران

اطلاعات مقاله

تاریخ دریافت: ۱۷ تیر ۱۴۰۲

تاریخ پذیرش: ۳۱ شغ ۱۴۰۲

تاریخ انتشار: ۱۰ تیر ۱۴۰۲

* نویسنده مسئول:

دکتر زهیر متکی

نشانی: تهران، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران شمال، دانشکده فنی مهندسی، گروه معماری.

تلفن: ۲۸۴۵-۲۹۹۰ (۲۱) ۹۸+

پست الکترونیکی: z_mottaki@sbu.ac.ir

مقدمه

موجود در این زمینه به گونه‌ای است که در شرایط فعلی کشور و سوانح شهرهای مختلف ایران، نمی‌توان رویکرد مقتضی به‌منظور طراحی و برنامه‌ریزی مسکن پس از سانحه را یافت و عملیاتی کرد. از سوی دیگر معیارهای موجود در این حوزه نیز چندان روشن‌کننده راه معماران و برنامه‌ریزان نیست. بنابراین متخصصان چگونه باید فرایند طراحی و برنامه‌ریزی معماری در حوزه سوانح را تدوین کنند؟

براین اساس، ضروری است تا فرایند طراحی معماری مسکن برای شرایط پس از سانحه، بازتعریف شود. با توجه به اهمیت این مسئله و به‌منظور تقویت بنیان‌های نظری مشترک میان ۲ حوزه فرایند طراحی معماری و بازسازی پس از سانحه، پژوهش حاضر درصدد است تا ضمن مطالعه و شناخت عمیق منابع نظری مکتوب در حوزه «فرایند طراحی معماری مسکن پس از سانحه» به استخراج رویه‌های عملیاتی و تدوین مدل مفهومی پیشنهادی در موضوع پژوهش بپردازد. ورود به قلمروی مفهومی مشترک میان طراحی معماری و بازسازی پس از سوانح که پیش از این در مطالعات و پژوهش‌های هر ۲ رشته کمتر به آن پرداخته شده بود، از ویژگی‌های نوآورانه پژوهش حاضر محسوب می‌شود. همچنین فراهم کردن چارچوب نظری برای پژوهش‌های جدید آینده از مهم‌ترین اهداف این پژوهش به شمار می‌رود.

پیشینه نظری «فرایند طراحی معماری» و «بازسازی مسکن پس از سانحه»

مطالعه در باب فرایند طراحی معماری در جهان از اواخر دهه ۱۹۵۰ و اوایل دهه ۱۹۶۰ به شکل نظام‌مند مطرح و پیگیری شد (نوری، ۱۴۰۰). طی دهه ۱۹۶۰ تا ۱۹۷۰، مدل‌های طراحی معماری متعددی شکل گرفت که از آن جمله می‌توان به مدل کریستوفر الکساندر^۱، هربرت سوینبرن^۲، مدل بروس آرچر^۳، مدل کریستوفر جونز^۴ و مدل ریچارد استودر^۵ اشاره کرد. بیشتر مدل‌های تدوین‌شده طی این سال‌ها که با عنوان «نسل اول فرایند طراحی» شناخته شدند، کامل نبودند و نمی‌توانستند نیازهای واقعی و دنیای پیچیده را حل کنند (شریف، ۱۳۸۸). بنابراین نسل دوم روش‌های طراحی، تحت تأثیر تحولات برنامه‌ریزی شهری و منطقه‌ای و تمایل به مشارکت بیشتر در فرایند تصمیم‌گیری شکل گرفت و حاصل آن «طراحی اجتماعی محلی» و «طراحی با مشارکت مردم» بود (لنگ، ۱۳۸۱: ۴۷). گرچه نسل اول، روش‌های طراحی سیستماتیک را فراهم کرد اما نسل دوم درصدد سهیم کردن طراح با ذی‌نفعان (کارفرمایان، مشتریان، استفاده‌کنندگان و جامعه) و استفاده از قدرت طراح در

با افزایش وقوع سوانح طبیعی در جهان و نیاز به برنامه‌ریزی، طراحی و بازسازی سکونتگاه‌های انسانی پس از سانحه، بسیاری از نویسندگان و معماران، پرسش‌های جدی در مورد نقش، انگیزه و کارایی معماران در بازسازی پس از سوانح مطرح کرده‌اند. آن‌ها معتقدند فرایند متداول و منظم معماری نمی‌تواند با چالش‌های پیچیده صحنه پس از سانحه، هم‌اوردی کند. فرایندی که به‌صورت متداول شامل ملاقات با مشتری، شکل‌گیری طراحی شماتیک (براساس مدل‌های رایج فرایند طراحی معماری)، اخذ تأییدات موردنیاز از سوی کارفرما و نهادهای قانونی، مرحله اجرا، فرایند انتشار و چاپ اثر در مجلات و در نهایت امید بستن به کسب جوایز است (چارلزورث، ۲۰۱۴: ۲). کار در بستر پس از سانحه معمولاً شامل مقابله کردن با هزاران چالشی می‌شود که به نظر حل‌نشده می‌آیند. چالش‌ها شامل مواردی از این قبیل می‌شوند: ندانستن اینکه مشتری، کارفرما و یا بهره‌بردار (اجتماع محلی سانحه‌دیده) چه کسانی هستند؟ خیر کیست؟ مقام مسئول بازسازی یا تأییدکننده طرح‌ها چه کسی است؟ اطمینان نداشتن از اینکه چه نوع پروژه‌ای در ابتدای امر حقیقتاً مورد نیاز بوده است (مسکن موقت، تأمین آب و بهداشت، زیرساخت‌های عمومی موردنیاز اجتماع محلی) و اینکه چگونه تصمیم گرفته شود که مناسب‌ترین فرایندها جهت طراحی و تأمین بازسازی معیشت بازماندگان چه هستند (همان).

از سوی دیگر، روال رایج پاسخ‌گویی به سانحه نیز از منظر طراحی معماری، روالی ناکارآمد است. این رویه که عمدتاً شامل پروژه‌های طراحی سرپناه و تأمین مسکن بازماندگان سوانح است، فرایند متداولی است که در آن خیرین و پیمانکاران، با یک راه‌حل شتاب‌زده به صحنه سانحه‌دیده ورود پیدا می‌کنند، می‌خواهند به‌سرعت آن را بسازند و خارج شوند و به انتظار سانحه بعدی در مکانی دیگر بنشینند (چارلزورث، ۲۰۰۶: ۴). در ایران نیز، تجارب پیشین طراحی و برنامه‌ریزی مسکن پس از سوانح، حاکی از نگرش کالبدگرای افراد دخیل در امر بازسازی است. غالباً تصمیماتی که متولیان و مجریان بازسازی در رابطه با طراحی و برنامه‌ریزی مسکن پس از سانحه اتخاذ کرده‌اند، اندیشه‌های آنی و ضربتی بوده و تحت فشارهای سیاسی، رسانه‌ای و اجتماعی بدون آینده‌نگری، گرفته شده است (فلاحی، ۱۳۸۶: ۳۳). برگزاری مسابقات طراحی، نمایشگاه‌ها، همایش‌ها و جلسات سخنرانی متعدد با هدف طراحی کالبدی مسکن پس از سوانح اخیر، نشان از عدم توجه متخصصان و مسئولان به فرایند طراحی برگرفته از ویژگی‌های بومی، محلی و هویتی هر منطقه و نقش اجتماعی بازماندگان آن دارد.

مرور پیشینه نظری میان ۲ حوزه «دانش معماری و فرایند طراحی» و «دانش بازسازی پس از سانحه» بیانگر وجود منابع نظری محدود و اندک در فصل مشترک ۲ حوزه است. خلأ نظری

1. Christopher Alexander
2. Herbert Swinburne
3. L. Bruce Archer
4. J. Christopher Jones
5. Raymond Studer

تجربیات حاصل از فرایندهای اجرا شده بازسازی مسکن و باز توانی پس از سانحه در شهر و روستا پرداخته‌اند. از سوی دیگر با وجود اینکه در سال‌های اخیر برخی تحقیقات و رساله‌های دکتری در دانشکده‌های معماری و شهرسازی با هدف ارتباط بین معماری و بازسازی شکل گرفته است، همچنان ارتباط مفهومی مناسب میان حوزه‌های دانش فرایند طراحی معماری و فرایند بازسازی مسکن پس از سانحه ایجاد نشده است.

پیشینه «فرامطالعه»

با وجود تولید مقالات مروری با استفاده از روش‌های مرور توصیفی و مرور سیستماتیک در پژوهش‌های انجام شده داخل کشور، چندی است که استفاده از روش «فرامطالعه» در پژوهش‌های مروری، رواج یافته است. باین حال در پژوهش‌های مرتبط با معماری و شهرسازی ایران، تحقیقات اندکی با استفاده از روش «فرامطالعه» تولید و منتشر شده است. رضایی (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان «فرا تحلیل روان‌شناختی رابطه فرم و عملکرد در فرایند طراحی معماری از منظر خلاقیت» به واکاوی چستی رابطه فرم و عملکرد از یک سو و تبیین مؤلفه‌های مؤثر بر آن از سوی دیگر پرداخته است در این پژوهش نگارنده با بهره‌گیری از نگرشی مبتنی بر شناخت، ابعاد و مراتب وجودی انسان به عنوان کاربر، به تعیین نقش و جایگاه خلاقیت در فرایند طراحی معماری پرداخته است. میرزاد جهرمی (۱۴۰۰) نیز در پژوهشی دیگر با عنوان «جایگاه منظر فرهنگی در نظام معماری و شهرسازی ایران؛ فرامطالعه مقالات علمی موجود» به مطالعه پژوهش‌های مرتبط با منظر فرهنگی و بازتعریف ویژگی‌ها و معیارهای ارزشمند این حوزه پرداخته است. در مقاله‌ای دیگر با نام «فرامطالعه پژوهش‌های دلبستگی به مکان در ایران»، جعفری اسبوری و دیگران (۱۴۰۱) تلاش کرده‌اند تا با بررسی مطالعات انجام شده در ایران در حوزه دلبستگی به مکان، تصویر جامعی از وضعیت دانش در این مفهوم ارائه کنند و ابعاد کمتر پرداخته شده به آن را مشخص کنند. یافته‌های این پژوهش حاکی از آن است که بیشترین حجم مطالعات به ابعاد فردی و اجتماعی دلبستگی به مکان اختصاص یافته است و به بُعد مکان و فرایند در این حوزه کمتر توجه شده است. از پژوهش‌های دیگری که به روش مطالعه مروری در حوزه مرتبط با پژوهش حاضر به انجام رسیده است، می‌توان به «تحلیل سوبه‌های مفهوم مشارکت در فرایند طراحی فضاهای عمومی» اشاره کرد که در آن نوروزی و جوان فروزنده (۱۴۰۰) با هدف تبیین عوامل مشارکتی به تحلیل و ارائه مدل مفهومی ساختاری اثرگذاری این عوامل بر فرایند طراحی پرداخته‌اند. روش تحلیل و ارائه مدل مبتنی بر روش قیاسی مروری است و مؤلفه‌های اصلی در ابعاد فردی، اجتماعی و مکانی استخراج شده‌اند.

حل مسائل مبهم و ارائه راه‌حل‌های خوب بود (شریف، ۱۳۸۸). در دهه ۱۹۸۰، طراحی به‌عنوان رشته‌ای منسجم مطرح شد و طراحان رفته‌رفته به خلق ایده و توسعه فرایند طراحی علاقه‌مند شدند. تفکر طراحی به‌عنوان یک مهارت ضروری مطرح شد و این سؤال کلیدی شکل گرفت که «طراحان چگونه فکر و عمل می‌کنند؟» (همان). دو کتاب برایان لوسون^۶ به نام‌های «طراحان چگونه می‌اندیشند؟» برایان لوسون (۱۳۸۴) و «طراحان چه می‌دانند؟» برایان لوسون (۱۳۹۵) به خوبی نشان‌دهنده رویکرد جدید نسل سوم فرایند طراحی است.

عمر مطالعات و برنامه‌ریزی در زمینه سوانح و معماری، در جهان نیز کمتر از ۵ دهه است. یکی از نخستین مطالعاتی که فرایند باز توانی را به شکل نظام‌مند مورد مطالعه قرار داد، مطالعه هاس و همکاران (۱۹۷۷) است که معتقدند «باز توانی فجایع، قابل‌سازماندهی، شناخت و پیش‌بینی است». با پیشرفت مطالعات در دهه‌های ۱۹۸۰ و ۱۹۹۰ میلادی، محتوای پژوهش‌ها از توضیح فرایند بازسازی و باز توانی به سمت الگوهایی تغییر جهت یافت که به ابعاد کاهش خطر و کاهش آسیب‌پذیری در برابر سوانح متمایل بوده‌اند (خورشیدیان، ۱۳۹۴). در سال‌های پایانی دهه ۹۰ میلادی، برخی اندیشمندان شروع به نقد رویکردهای کاهش خطر کردند و به تدریج رویکردهای مشارکتی در بازسازی، افزایش همکاری با مردم و پاسخ‌گویی به نیاز سانه‌دیدگان را در اولویت قرار دادند (همان). در دیدگاه سنتی مفهوم باز توانی، بازگشت به شرایط پیش از سانحه مانند تعمیر مسکن و زیرساخت مدنظر بوده است، اما در دیدگاه‌های نوین، بازسازی با هدف کاهش آسیب‌پذیری به شکل‌گیری مفهوم «باز توانی تاب‌آور» در ادبیات بلایا منجر شده است (وینزر و همکاران، ۲۰۰۴). در همین ارتباط جردن و همکاران (۲۰۱۱) چنین بیان می‌دارند که «مفاهیم تاب‌آوری و ظرفیت جامعه در ارتباط با آسیب‌پذیری معنا می‌یابند». آنان همچنین معتقدند یک باز توانی موفق باعث ارتقای سطح جامعه نسبت به پیش از سانحه و افزایش تاب‌آوری آن خواهد شد.

در ایران پژوهش در باب فرایند طراحی معماری، چندی است که مورد توجه دانشگاهیان قرار گرفته است. علاوه بر ترجمه برخی کتب مرجع طی سالیان اخیر، تألیف کتب، مقالات و پژوهش‌های صورت گرفته توسط متخصصان این حوزه، حاکی از اهمیت پرداختن به مباحث نظری مرتبط با فرایند طراحی معماری است. همچنین پژوهش در زمینه اسکان پس از سانحه نیز بسیار نوپا و چندی است که از طرف دانشگاهیان مورد توجه قرار گرفته است. علی‌رغم بروز سوانح متعدد در ایران، فرایندهای برنامه‌ریزی و سیاست‌گذاری، طراحی و روش‌های تأمین و واگذاری مسکن به مردم همچنان دارای ابهامات بسیاری است. عمده پژوهش‌های صورت گرفته در این حوزه، به بیان و ارزیابی

6. Bryan Lawson

معماران در فرایند تأمین مسکن موقت، بر لزوم پرداختن به حوزه طراحی و برنامه‌ریزی، علوم رفتاری و بهینه‌سازی انرژی در مطالعات سوانح و بازسازی تأکید می‌کنند. وی همچنین پیشنهاد می‌دهد انجام مطالعات مروری مشابه به منظور شناخت مبانی، رویکردها و معیارهای مؤثر در تأمین مسکن اضطراری و مسکن دائم پس از سانحه نیز توسط پژوهشگران معماری، در دستور کار آینده قرار گیرد.

جمع‌بندی موارد مطروحه در دانش بازسازی پس از سانحه در ایران، نشان‌دهنده تولید بسیار اندک مقالات مروری در این حوزه است. چنانچه تنها ۱ مقاله به روش مرور توصیفی با موضوع بازسازی بهینه‌تر از پیش، ۱ مقاله به روش مرور سیستماتیک با موضوع اسکان موقت و ۱ مقاله مروری به روش فراتحلیل با موضوع مشارکت در بازسازی مسکن پس از سانحه، تولید و منتشر شده است.

روش

پژوهش حاضر، با توجه به ماهیت آن، در گروه پژوهش‌های توسعه‌ای کاربردی طبقه‌بندی می‌شود. سامانه (پارادایم) این پژوهش، طبیعت‌گرایی و تفسیری است. راهبرد (استراتژی) منتخب برای انجام پژوهش حاضر، راهبرد آمیخته (ترکیبی) است. به منظور دستیابی به هدف مورد نظر از روش فرامطالعه استفاده شده است. فرامطالعه روشی است که در آن تجزیه و تحلیل عمیق بر روی تحقیقات انجام شده در یک حوزه خاص صورت می‌پذیرد. در این روش پژوهشگر این امکان را می‌یابد که در مقایسه با یک روش واحد، شناخت بیشتر و عمیق‌تری از پدیده‌ها به دست آورد. فرامطالعه، کلیه روش‌های فراتحلیل^۷ (تحلیل کمی محتوای مطالعات اولیه)، فرانظریه^۸ (تحلیل نظریه‌های مطالعات اولیه)، فراروش^۹ (تحلیل روش‌شناسی مطالعات اولیه) و فراترکیب^{۱۰} (تحلیل کیفی محتوای مطالعات اولیه) را دربر می‌گیرد (ملک‌زاده، ۱۴۰۰).

به منظور گردآوری اطلاعات در این پژوهش، از روش مطالعات اسنادی (کتابخانه‌ای) استفاده شده است. جنس داده‌های مورد تحلیل، داده‌های متن‌پایه است. جست‌وجوی منابع مکتوب مرتبط با موضوع پژوهش در پایگاه‌های اینترنتی داخل کشور با معیارهای زیر انجام شده است:

۱. تنها مقالاتی بررسی شوند که در نشریات علمی داخل کشور به چاپ رسیده‌اند.

۲. تنها مقالاتی بررسی شوند که با موضوع «فرایند طراحی معماری در بازسازی مسکن پس از سانحه» مرتبط باشند.

۳. تنها مقالاتی بررسی شوند که در بازه زمانی ۲۰ ساله اخیر از ۱۳۸۱ تا پایان ۱۴۰۱ منتشر شده‌اند.

7. Meta-Analysis

8. Meta-Theory

9. Meta-Method

10. Meta-Synthesis

در حوزه شهرسازی نیز **ملک‌زاده و همکاران (۱۴۰۰)** در پژوهشی با عنوان «فرامطالعه مطالعات مرتبط با ساختار فضایی شهری و منطقه‌ای در بازه زمانی ۱۳۸۰ تا ۱۳۹۸»، سعی کرده‌اند تا با استفاده از روش فرامطالعه و تکنیک تحلیل محتوا، ساختار شکلی و محتوایی مطالعات صورت‌گرفته در حوزه «ساختار فضایی شهری» را بررسی کنند. یافته‌های پژوهش در ۳ سطح ارائه شده است. سطح اول به تحلیل ویژگی‌های عمومی مطالعات (بازه زمانی، ماهیت پژوهش، نوع پژوهش، روش پژوهش، مقیاس فضایی، کفایت مبانی نظری، پیشینه پژوهش و پراکندگی جغرافیایی) و سطح دوم به تحلیل ویژگی‌های محتوایی و مفهومی مطالعات (فرامطالعه) اختصاص یافته است. در سطح سوم، تفسیر کلی نتایج برگرفته از ۲ سطح عمومی و مفهومی ارائه شده است.

تولید مقالات علمی مروری به منظور بررسی عمیق و واکاوی ابعاد مختلف دانش نظری، در گروه سوانح و بازسازی نیز بسیار اندک و محدود است. شاید بتوان مقاله **خورشیدیان (۱۳۹۴)** با عنوان «بازسازی بهینه‌تر از پیش؛ نگرشی راهبردی به بازسازی پس از سانحه به عنوان فرصتی برای توسعه» را به عنوان یکی از اولین مقالات علمی با رویکرد مروری در دانش بازسازی پس از سانحه در ایران معرفی کرد. پژوهشگر در این مقاله با استفاده از متون نظری و مطالعه اسنادی، علاوه بر بازتعریف مفاهیم کلیدی بازسازی پس از سانحه و معرفی رویکردها و نظریه‌های جهانی بازتوانی، آسیب‌پذیری و تاب‌آوری، معیارها و شاخص‌های مرتبط با توسعه و بازسازی را گردآوری و چارچوب بازسازی بهینه‌تر از پیش را در ۳ مقوله کاهش ریسک، بازتوانی جامعه و اجرا تدوین کرده است.

در پژوهشی دیگر با عنوان «فراتحلیل مشارکت‌های مردمی در ارزیابی طراحی معماری مسکن روستایی در روند بازسازی بعد از وقوع زلزله» **مهدی‌زاده و رستم‌زاده (۱۳۹۶)** با روش فراتحلیل، مطالعات، تحقیقات و تجارب صورت‌گرفته در جهان در زمینه مشارکت آسیب‌دیدگان در روند بازسازی بعد از وقوع زلزله را بررسی و جمع‌بندی کرده‌اند. نگارندگان با بررسی داده‌های اسنادی، به مرور مفاهیم مرتبط با موضوعات مسکن، بازسازی پس از سانحه و مشارکت پرداخته‌اند. همچنین تجربیات بازسازی ایران و جهان مرتبط با موضوعات مذکور را گردآوری و مرور کرده‌اند. سپس با استفاده از روش فراتحلیل به بحث، توصیف، تحلیل و تفسیر پرداخته و مدل بازسازی موفق را تدوین کرده‌اند.

باقری طهرانی (۱۴۰۱) نیز در پژوهش خود با عنوان «مرور سیستماتیک بر تولیدات علمی نمایه‌شده در پایگاه اسکوپوس در حوزه مسکن موقت پس از سانحه با تمرکز بر حوزه معماری» تلاش کرده است تولیدات علمی حوزه مسکن موقت پس از سانحه را با تمرکز بر حوزه معماری و با استفاده از روش علم‌سنجی و تکنیک‌های تحلیل محتوا، بررسی سیستماتیک و هم‌رخدادی واژگان، ارزیابی کند. یافته‌های این پژوهش علاوه بر روشن کردن نقش کم‌رنگ

دارای بیشترین ارتباط موضوعی، ساختاری و مفهومی با موضوع موردنظر در پژوهش حاضر بودند، جهت فرامطالعه انتخاب شدند. فهرست مقالات منتخب در پیوست ۱ ضمیمه شده است. تصویر شماره ۱، روند انجام مراحل مذکور را به اختصار نمایان کرده است.

فرامطالعه مقالات منتخب در ۴ سطح «فراتحلیل، فراروش، فرانظریه و فراترکیب» با استفاده از روش آمیخته (ترکیب روش‌های کمی و کیفی) صورت گرفته است. در سطح فراتحلیل، با استفاده از تکنیک کمی‌سازی داده‌های کیفی و تحلیل آمار توصیفی، ابعاد و ویژگی‌های عمومی مقالات منتخب، شامل بازه زمانی انتشار، مشخصات ناشران، نوع پژوهش، ماهیت پژوهش‌ها از نظر هدف، روش پژوهش، حوزه مکانی و مقیاس فضایی و پراکندگی جغرافیایی در مقالات بررسی شده است. برای این منظور ابتدا اطلاعات هر مقاله در نرم‌افزار اکسل وارد شد و سپس جداول فراوانی و نمودار میله‌ای برای هر بخش تهیه شد.

در سطح فراروش، شناخت و بررسی ابعاد رویه‌ای مقالات منتخب در ۲ بخش انجام شد. در بخش اول به منظور شناسایی و تحلیل استراتژی پژوهش (کمی، کیفی، ترکیبی) از روش‌های آمار توصیفی و تحلیل کمی به کمک نرم‌افزار اکسل استفاده شد. در بخش دوم، به منظور تحلیل عمیق متدولوژی پژوهش، از تکنیک تحلیل محتوا و کمی‌سازی داده‌های کیفی استفاده شد. برای این منظور ابتدا به کمک «فرایند کدگذاری داده‌های کیفی» و نرم‌افزار MaxQDA، داده‌های کیفی برگرفته از متن مقالات، به داده‌های کمی تبدیل شدند و سپس به کمک روش‌های تحلیل کمی مانند جداول فراوانی و نمودار میله‌ای و درختی، ابعاد و ویژگی‌های رویه‌ای مقالات منتخب، توصیف و تفسیر شدند.

در سطح فرانظریه، ابعاد ماهوی و محتوای علمی مقالات منتخب شامل واژگان کلیدی، محتوای نظری مقالات و مدل‌های نظری مورداستفاده در مقالات، مورد بررسی و تحلیل قرار گرفتند. این امر به کمک تحلیل موازی داده‌ها در فرایندهای کمی و کیفی جداگانه صورت گرفت. در فرایند تحلیل کمی داده‌ها از تکنیک تحلیل محتوای کمی و آمار توصیفی استفاده شد و در فرایند تحلیل کیفی داده‌ها، تکنیک تحلیل محتوای کیفی و «فرایند کدگذاری داده‌های کیفی» در نرم‌افزار MaxQDA به کار گرفته شد که به تولید مقولات و مفاهیم و درک چگونگی ارتباط مفهومی میان مقولات به کمک توصیف و تفسیر و استخراج منجر شد. سرانجام در سطح فراترکیب، به تبیین ارتباط میان حوزه‌های مفهومی موضوع پژوهش و ساخت درختواره نظری پرداخته شده است. در این سطح نتایج تحلیل‌های موازی به‌دست‌آمده از فرایندهای کمی و کیفی پیشین، با یکدیگر ترکیب و تفسیر شدند تا فهم جدیدی از موضوع مورد پژوهش به دست آید.

پیش‌نیاز شروع جست‌وجوی مقالات، تصمیم‌گیری درباره واژگان کلیدی بود که طی ۲ مرحله جست‌وجو در پایگاه نورمگز، این کلیدواژه‌ها به‌طور دقیق انتخاب شدند. در مرحله اول کلیه واژگان مرتبط با موضوع پژوهش شامل «فرایند طراحی، فرایند معماری، فرایند بازسازی، بازسازی مسکن، بازسازی پس از سانحه، مسکن پس از سانحه، طراحی مسکن پس از سانحه، طراحی مسکن» در پایگاه نورمگز وارد شد و ۱۰ مقاله اول به‌دست‌آمده برای هر کلیدواژه از نظر محتوا و میزان ارتباط بررسی شد. جست‌وجوی پایلوت مرحله اول حاکی از این بود که در موضوع بازسازی مسکن پس از سانحه، واژه «مشارکت» یکی از کلیدواژگان مهم و پرارتباط به‌شمار می‌رود. سپس جست‌وجوی مرحله دوم براساس واژگان ترکیبی (ترکیبی از واژگان کلیدی مرحله اول) انجام شد و براساس میزان ارتباط مفهومی مقالات به‌دست‌آمده با موضوع پژوهش حاضر، واژه‌های «فرایند طراحی معماری مسکن»، «فرایند بازسازی مسکن پس از سانحه» و «فرایند معماری مشارکتی مسکن پس از سانحه» به‌عنوان واژگان کلیدی پژوهش حاضر انتخاب شدند. سپس جست‌وجوی اینترنتی در پایگاه‌های اطلاعاتی داخل کشور شامل پایگاه اطلاعات علمی جهاد دانشگاهی، پرتال جامع علوم انسانی، نورمگز، سیویلیکا، ایران‌داک و نیز موتور جست‌وجوی گوگل، آغاز شد.

در گام اول پس از ۵ مرحله جست‌وجو، ۱۶۸ منبع مرتبط شناسایی شدند. سپس در مرحله دوم، با حذف مقالات کنفرانس‌ها و همایش‌ها، پایان‌نامه‌ها و کتب، گزارشات سازمان‌ها و نهادها و مقالات ترجمه‌شده، ۱۴۷ مقاله علمی مرتبط با موضوع تأیید شدند. در مرحله سوم مقالات تأییدشده مذکور، در ۲ گروه با عنوان «فرایند بازسازی (پس از سانحه)» با ۶۳ مقاله و «فرایند معماری» با ۸۰ مقاله دسته‌بندی شدند. سپس در مرحله چهارم، براساس عناوین مقالات و واژگان کلیدی، طبقه‌بندی موضوعی مقالات در هر ۲ گروه، به‌دقت انجام شد. در گروه «فرایند بازسازی» ۹ طبقه موضوعی محتوایی شناسایی شدند که شامل اسکان موقت، آسیب‌پذیری، آموزش، تاب‌آوری، تکنیک و تکنولوژی، جابه‌جایی سکونتگاه، جرم‌خیزی، رضایت و کیفیت و فرایندهاست. همچنین در گروه فرایند معماری نیز ۴ طبقه موضوعی محتوایی شامل آموزش، تکنیک، تفکر طراحی و فرایندها، شناسایی شدند. در مرحله پنجم، باتوجه‌به موضوع پژوهش حاضر، از میان طبقات موضوعی محتوایی مذکور، طبقه «فرایندها» از هر ۲ گروه انتخاب شد و سپس مجدداً محتوای چکیده مقالات شامل اهداف و سؤالات، روش تحقیق و یافته‌ها در این مقالات کنترل شدند. در گروه «فرایند بازسازی» ۳۹ مقاله در طبقه فرایندها شناسایی شده بودند که همه آن‌ها جهت بررسی عمیق در فرامطالعه تأیید شدند، اما در گروه «فرایند معماری» با بررسی دقیق‌تر محتوای چکیده مقالات شامل اهداف و سؤالات، روش تحقیق و یافته‌ها، ۶ مقاله غیرمرتبط تشخیص داده شدند و حذف شدند و در نهایت ۲۷ مقاله این گروه تأیید شد. در مجموع ۶۶ مقاله که

یافته‌ها

فرا تحلیل: تحلیل ابعاد و ویژگی‌های عمومی

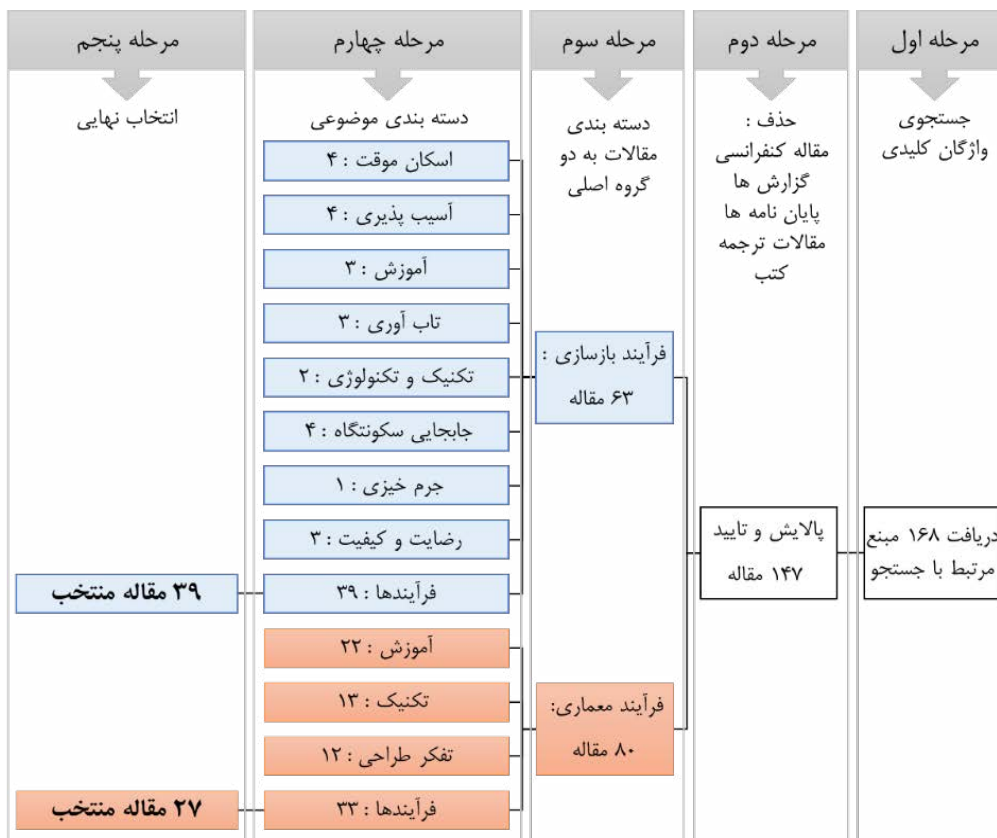
بازه زمانی: بررسی روند انتشار مقالات منتخب طی بازه زمانی ۲۰ ساله از ۱۳۸۱ تا ۱۴۰۱ نشان‌دهنده این است که روند تولید آثار علمی مرتبط با حوزه پژوهش از سال ۱۳۸۸ تا ۱۴۰۰ روندی رو به رشد بوده است و این امر در هر ۲ گروه فرایند بازسازی و فرایند معماری قابل مشاهده است. ۷۷ درصد از تولیدات علمی گروه «فرایند بازسازی» و ۶۳ درصد از تولیدات علمی گروه «فرایند معماری» در بازه زمانی ۱۳۹۱ تا ۱۴۰۰ منتشر شده‌اند لیکن در سال ۱۴۰۱ در هر ۲ گروه، کاهش تولیدات علمی دیده می‌شود.

مشخصات ناشران: بررسی ناشران حاکی از این است که نشریه علمی «صفه» (دانشگاه شهید بهشتی)، «مسکن، محیط، روستا» (پژوهشکده سوانح طبیعی)، «نامه معماری شهرسازی» (دانشگاه هنر) و «هنرهای زیبا» (دانشگاه تهران)، در انتشار مقالات علمی به صورت مشترک با هر ۲ گروه «فرایند بازسازی» و «فرایند معماری» همکاری می‌کنند. علاوه بر نشریات مذکور در گروه فرایند بازسازی، نشریه «دانش پیشگیری و مدیریت بحران» بیشترین تعداد انتشار مقالات در بازه زمانی مورد نظر را دارا بوده است. پس از آن نشریات «مسکن محیط روستا»، «هنرهای زیبا»،

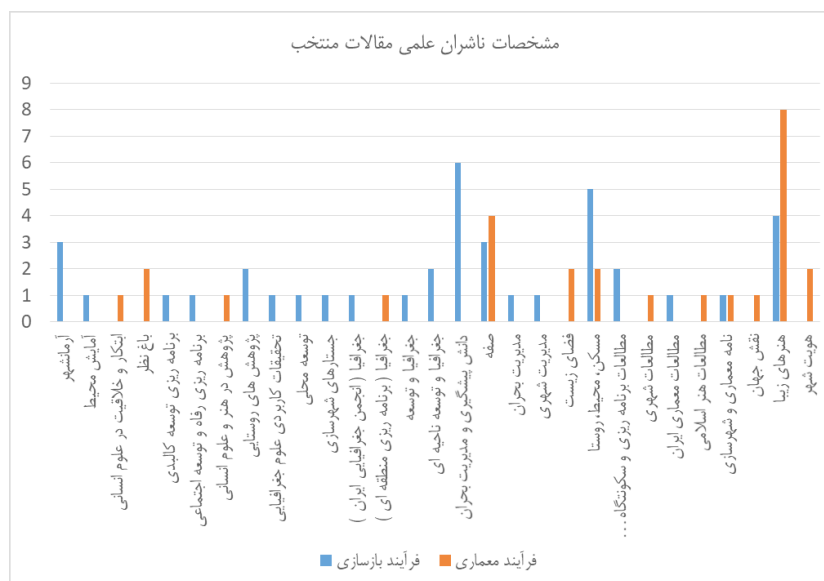
«صفه» و «آرمانشهر» به ترتیب سردمدار انتشار تولیدات علمی در گروه فرایند بازسازی هستند. در گروه فرایند معماری، «هنرهای زیبا» در زمینه انتشار مقالات علمی در رده نخست قرار دارد و پس از آن به ترتیب «صفه»، «باغ نظر»، «فضای زیست» (دانشگاه آزاد اسلامی واحد قزوین) و «هویت شهر» (دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم تحقیقات) قرار گرفته‌اند (تصاویر شماره ۲ و ۳).

نوع پژوهش: طبقه‌بندی نوع پژوهش در ۳ گروه مقالات مروری، مقالات نظری و مقالات علمی پژوهشی انجام شده است و نتایج نشان‌دهنده این است که از مجموع ۶۶ مقاله منتخب، ۲ مقاله مروری در گروه فرایند بازسازی و ۲ مقاله مروری در گروه فرایند معماری، منتشر شده است. همچنین ۱۸ درصد از کل مقالات، مقاله نظری و بقیه مقالات، علمی پژوهشی است. در گروه «فرایند بازسازی» مقالات علمی پژوهشی، با بیش از ۸۷ درصد (۳۴ مورد) بر سایر انواع تولیدات علمی، غلبه می‌کنند (تصویر شماره ۴).

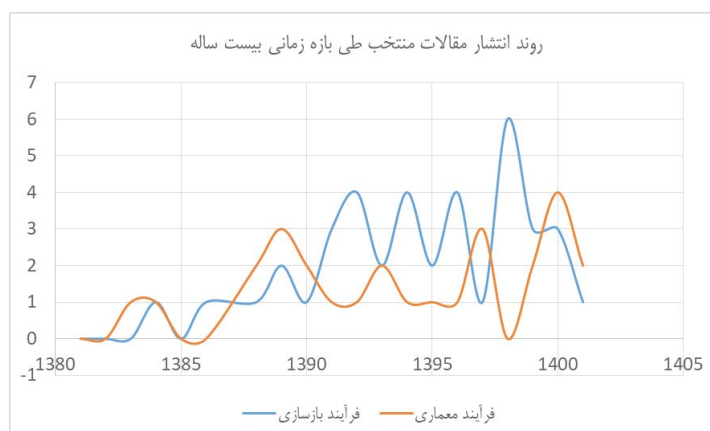
ماهیت پژوهش از نظر هدف: طبقه‌بندی ماهیت پژوهش‌ها از نظر هدف در ۳ گروه پژوهش‌های بنیادین، کاربردی و توسعه‌ای کاربردی انجام شد و نتایج حاکی از این امر است که به‌طور کلی در هر ۲ گروه «فرایند بازسازی» و «فرایند معماری»، تحقیقات توسعه‌ای و کاربردی با بیش از ۸۸ درصد (۵۸ مورد) بیشترین مقالات را به خود اختصاص داده‌اند و به طرز چشمگیری بر تحقیقات بنیادین غلبه می‌کنند. این امر بیان‌کننده این مطلب

تصویر ۱. دیاگرام مراحل دستیابی به مقالات منتخب پژوهش حاضر. مأخذ: نگارندگان

تصویر ۲. روند انتشار مقالات طی بازه زمانی ۲۰ ساله. مأخذ: نگارندگان

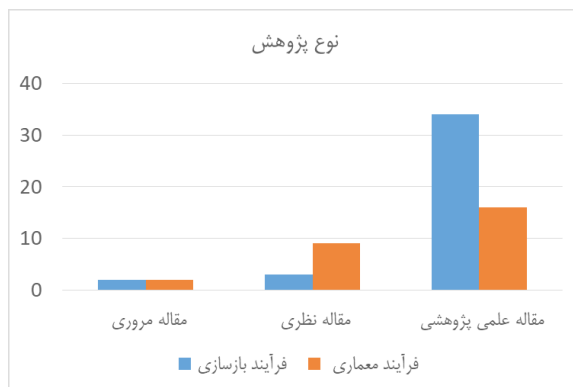
تصویر ۳. مشخصات ناشران علمی مقالات منتخب. مأخذ: نگارندگان

تنها ۴ مقاله با مطالعه نمونه موردی انجام شده‌اند و سایر مقالات وابسته به مکان نیستند. نکته حائز اهمیت این است که یکی از این ۴ نمونه مورد مطالعه در گروه فرایند معماری، «شهر بم» پس از رخداد زلزله ۱۳۸۲ است (تصویر شماره ۶).

حوزه مکانی و مقیاس فضایی: به منظور بررسی حوزه‌های مکانی و مقیاس فضایی، تنها مقالات گروه «فرایند بازسازی» به سبب مکان محور بودن، بررسی شده‌اند. برای این منظور، مقالات نظری کنار گذاشته شدند و طبقه‌بندی حوزه مکانی در دسته‌های روستایی و شهری انجام گرفت. تنها در ۱ مقاله، هر ۲ دسته سکونتگاه‌های روستایی و شهری مطالعه شده بود. در ۵۷ درصد از مقالات (۲۰ مورد) سکونتگاه‌های شهری بررسی شده است و سایر پژوهش‌ها به مطالعه روستا پرداخته‌اند. این امر نشان‌دهنده اهمیت پرداختن به موضوع شهر و مدیریت شهری در مواجهه با رخداد سوانح است. در همین راستا، در مقالات مرتبط

است که در پرداختن به حوزه مطالعات بنیادین و تحقیقات نظری به زبان فارسی غفلت شده است و این حوزه نیازمند توجه و تلاش بیشتر است (تصویر شماره ۵).

پراکنش مکانی نمونه‌های مطالعاتی: به منظور بررسی پراکندگی جغرافیایی نمونه‌های مطالعاتی مقالات منتخب در سطح ایران، مقالات نظری از تحلیل مکانی کنار گذاشته شدند و ۳۵ مقاله در گروه فرایند بازسازی و ۱۸ مقاله در گروه فرایند معماری بررسی شدند. یافته‌ها نشان‌دهنده این است که کلیه مقالات گروه فرایند بازسازی، مکان محور و تجربه محور هستند. در این میان «شهر بم»، در ۴۳ درصد مقالات (۱۵ مقاله) به‌عنوان بیشترین نمونه مطالعاتی انتخاب شده است. پس از آن، شهرهای «رودبار و منجیل» و «سرپل ذهاب» به ترتیب بیشترین مطالعه موردی را داشته‌اند. این امر ارتباط مستقیم به اهمیت و شدت سانحه رخ داده در این ۳ مکان دارد. از سوی دیگر در گروه فرایند معماری،

نوع پژوهش	فرآیند بازسازی	فرآیند معماری
مقاله مروری	۲	۲
مقاله نظری	۳	۹
مقاله علمی پژوهشی	۳۴	۱۶
مجموع مقالات	۳۹	۲۷
	۶۶	

تصویر ۴. جدول و نمودار تحلیل نوع پژوهش در مقالات منتخب. مأخذ: نگارندگان

مقالات در گروه فرایند بازسازی شامل مقالات شماره «۱۲»: بازسازی بهینه‌تر از پیش (خورشیدیان، ۱۳۹۴) و «۲۴»: فراتحلیل مشارکت‌های مردمی (مهدیزاده، ۱۳۹۶) و در گروه فرایند معماری شامل «۱۱»: فراتحلیل رابطه فرم و عملکرد (رضایی، ۱۳۹۷) و «۱۹»: تحلیل سویچه‌های مفهوم مشارکت (نوروزی، ۱۴۰۰) است که در بخش پیشینه پژوهش حاضر، به هر ۴ مقاله مذکور استناد شده و محتوای علمی آن به‌اختصار بیان شده است. در سطح رویه‌ای، بررسی مقالات مذکور حاکی از آن است که این مقالات عمدتاً به روش اسنادی کتابخانه‌ای انجام شده‌اند. داده‌های اولیه غالباً از نوع متنی بوده و سپس به روش‌های توصیفی و با استفاده از تکنیک تحلیل محتوا و تفسیر، تحلیل شده‌اند.

با سکونتگاه‌های شهری، بیش از ۶۵ درصد از مقالات در مقیاس شهر و حدود ۳۵ درصد در مقیاس محله به مطالعه نمونه موردی خود پرداخته‌اند.

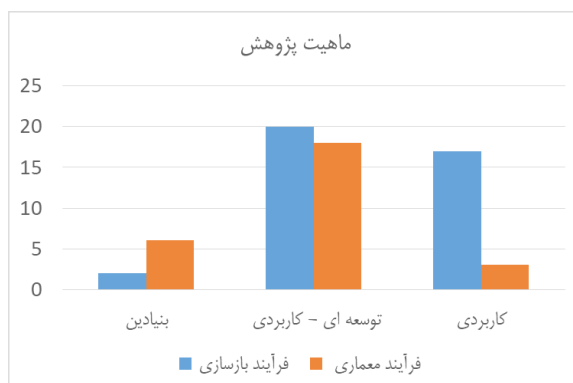
نوع سازه: در مقالات گروه «فرایند بازسازی» تنها ۱ مقاله به سازه سیل شهرستان نکا در استان مازندران پرداخته بود. همچنین در ۱ نمونه روستای نایبند استان خراسان جنوبی، احتمال وقوع سیل و زلزله به‌صورت موازی بررسی شده بود. در سایر مقالات (۹۴ درصد) به بررسی و مطالعه رخداد زلزله اختصاص یافته است که از اهمیت این مقوله میان متخصصان کشور خبر می‌دهد.

مقالات نظری: قبلاً اشاره شد که از میان ۶۶ مقاله منتخب، ۳ مقاله در گروه فرایند بازسازی و ۹ مقاله در گروه فرایند طراحی به‌عنوان مقاله نظری بنیادین شناسایی شدند. بررسی مقالات نظری در سطح رویه‌ای، حاکی از آن است که این مقالات در بخش اول مشابه مقالات مروری، عمدتاً به روش اسنادی کتابخانه‌ای انجام شده‌اند. سپس با استفاده از روش‌های تحلیل توصیفی و تکنیک‌های تفسیر، استنتاج و استدلال منطقی، سعی کرده‌اند در سطح بنیادین به تولید مدل نظری بپردازند. به‌ویژه در گروه فرایند معماری، تدوین مدل نظری از نتایج و یافته‌های مقالات به شمار می‌رود.

فراروش: تحلیل ابعاد رویه‌ای (متدولوژی و روش‌های انجام پژوهش)

بررسی انجام‌شده در سطح اول، به طبقه‌بندی مقالات به ۳ گروه مقالات نظری، مروری و علمی پژوهشی منجر شد. در جدول و تصویر شماره ۴ تفکیک مقالات در هر گروه مشخص شده است. تحلیل عمیق ابعاد رویه‌ای و ماهوی مقالات، براساس ویژگی‌های خاص هر گروه صورت گرفته است.

مقالات مروری: همان‌گونه که قبلاً اشاره شد، از میان مقالات منتخب، مجموعاً ۴ مقاله به روش مروری انجام شده است. این

ماهیت پژوهش	فرآیند بازسازی	فرآیند معماری
بنیادین	۲	۶
توسعه ای - کاربردی	۲۰	۱۸
کاربردی	۱۷	۳
مجموع مقالات	۳۹	۲۷
	۶۶	

تصویر ۵. جدول و نمودار تحلیل ماهیت پژوهش از نظر هدف در مقالات منتخب. مأخذ: نگارندگان

جدول ۱. طبقه‌بندی روش تحقیق (متدولوژی) در مقالات منتخب. مأخذ: نگارندگان

طبقه‌بندی روش تحقیق در مقالات علمی پژوهشی منتخب				
راهبرد / استراتژی	روش تحقیق	تعداد	شماره مقالات بازسازی	شماره مقالات معماری
کیفی	روش تحقیق کیفی	۱۰	۳۸/۳۴/۳۰/۲۸/۱۰/۰۱	۲۷/۲۰/۱۵/۰۸
	نظریه زمینه‌ای	۴	۳۵/۱۶/۱۳/۰۳	
	نمونه موردی	۴	۳۹	۱۶/۰۵/۰۴
	اکتشافی و ذهن کاوی	۲	۳۶/۰۹	
کمی	عملیاتی مشارکتی	۱		۰۳
	توصیفی تحلیلی	۸	۳۷/۳۱/۲۶/۱۹/۱۵/۱۱	۱۳/۰۱
	پیمایش مبتنی بر پرسش‌نامه	۷	۳۳/۲۱/۱۸/۱۴	۲۶/۱۰/۰۲
	سنجش کمی	۳	۲۷/۲۵/۰۵	
	همبستگی	۲	۲۲/۰۸	
	تجربی آزمایشی	۲		۲۴/۲۲
	پیمایشی رابطه‌ای	۱	۱۷	
	روش کیو	۱	۲۹	

پژوهش‌های بازسازی پس از سانحه، به کارگیری نظریه زمینه‌ای در نمونه‌های موردی پس از سانحه به منظور شناخت عمیق بستر و ویژگی‌های جامعه محلی، بسیار مورد توجه بوده است. در پژوهش‌های کمی، روش‌های توصیفی تحلیلی و پیمایش مبتنی بر پرسش‌نامه بیشترین کاربرد را در هر ۲ گروه فرایند بازسازی و فرایند معماری داشته‌اند (تصاویر شماره ۸ و ۹).

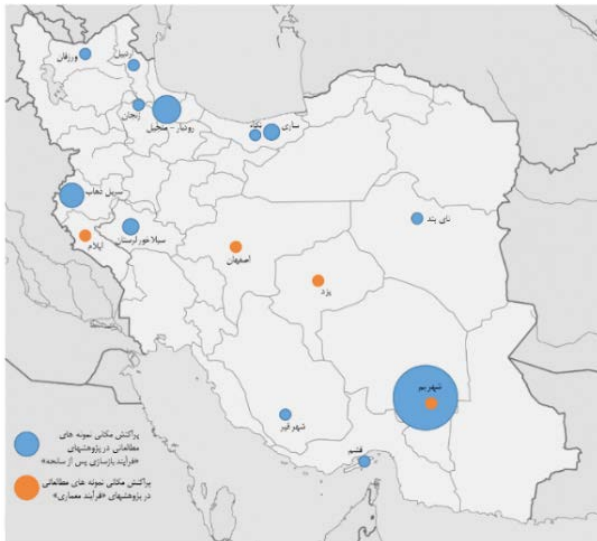
گردآوری داده: با بررسی روش‌های گردآوری داده‌ها، مشخص شد که در پژوهش‌های کیفی، کاربردی‌ترین ابزارهای گردآوری داده‌ها به ترتیب شامل مصاحبه‌های عمیق نیمه‌ساختاریافته، مطالعات اسنادی کتابخانه‌ای، مشاهده (عکس‌برداری و یادداشت‌برداری)، مطالعات میدانی (برداشت و کروکی)، تکنیک گروه - بحث و مصداق پژوهی است. در حالی که در پژوهش‌های کمی، داده‌ها غالباً از طریق روش‌های اسنادی و پرسش‌نامه کسب شده است. نوع پرسش‌نامه‌ها معمولاً بسته پاسخ، طیف ۵ گزینه‌ای لیکرت و جداول مقایسه زوجی بوده است (جدول شماره ۲).

در هر ۲ گروه پژوهش‌های کیفی و کمی مرتبط با فرایند بازسازی و فرایند معماری، جامعه آماری شامل خانوارهای ساکنان محلی و تجربه‌کنندگان سانحه، کارشناسان و خبرگان، مدیران و مسئولان، طراحان و معماران، کارفرمایان و مجریان پروژه‌های ساختمانی بوده‌اند. روش‌های نمونه‌گیری در پژوهش‌های کیفی عمدتاً نمونه‌گیری هدفمند، تکنیک گلوله برفی و نمونه‌گیری نظری بوده است. در حالی که در پژوهش‌های کمی، روش‌های نمونه‌گیری تصادفی و خوشه‌ای بیشترین کاربرد را داشته‌اند. برای

مقالات علمی پژوهشی: با حذف مقالات مروری و مقالات نظری (۱۶ مورد)، تحلیل عمیق متدولوژی بر روی ۵۰ مقاله علمی پژوهشی انجام شد و نتایج این تحلیل با عنوان «راهبرد پژوهش، روش پژوهش (متدولوژی)، روش‌های گردآوری داده و روش‌های تحلیل داده» در ادامه ارائه شده است.

راهبرد پژوهش (استراتژی): تحلیل راهبرد پژوهش براساس رویکردهای ترکیبی، کیفی و کمی، حاکی از آن است که طی بازه زمانی مورد پژوهش، پژوهش‌های مرتبط با فرایند بازسازی، به‌طور متعادل و متناسب در هر ۲ گروه کیفی و کمی انجام و منتشر شده‌اند. اما در گروه فرایند معماری، پژوهش‌های کیفی ۵۰ درصد از کل را به خود اختصاص داده‌اند. همچنین در بخش پژوهش‌های ترکیبی در هر ۲ گروه فرایند بازسازی و فرایند معماری، غلبه رویکرد کیفی مشهود است. بنابراین با در نظر گرفتن مجموع پژوهش‌های کیفی و ترکیبی (غالباً کیفی) مشخص می‌شود که حدود ۶۰ درصد از پژوهش‌های گروه بازسازی و ۷۵ درصد از تحقیقات گروه معماری تحت راهبرد غالب کیفی انجام شده است (تصویر شماره ۷).

روش تحقیق (متدولوژی): تحلیل عمیق متدولوژی در ۵۰ مقاله علمی پژوهشی منتخب در ۲ گروه کیفی و کمی انجام شد. نتایج مندرج در جدول شماره ۱ حاکی از آن است که در هر ۲ گروه فرایند بازسازی و فرایند معماری، روش تحقیق کیفی و مطالعه موردی، به ترتیب بیشترین استفاده را در پژوهش‌های کیفی دارا بوده‌اند. همچنین به نظر می‌رسد طی سال‌های اخیر در

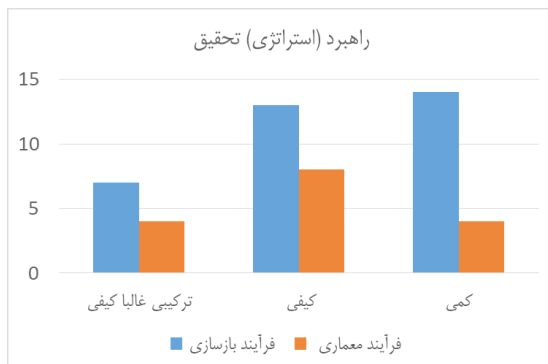
پراکنش مکانی نمونه های مطالعاتی		
فرآیند معماری	فرآیند بازسازی	روستاها یا ایلام
۱		روستاها یا ایلام
۱		شهرهای اصفهان - یزد
	۱	روستای کنزق - اردبیل
۱	۱۵	شهر بیم - کرمان
	۱	روستای نای بند - خراسان جنوبی
	۴	رودبار - منجیل - گیلان
	۳	شهر ساری - مازندران
	۳	سرپل ذهاب - کرمانشاه
	۲	روستای شیروان - لرستان
	۱	شهر طارم - زنجان
	۱	روستای گوزرین - قشم
	۱	شهر قیر - فارس
	۱	شهر نکاء - مازندران
	۱	شهر ورزقان - آذربایجان
	۱	نمونه های چنان
۴	۳۵	مجموع

تصویر ۶. جدول و نقشه پراکنش مکانی نمونه های مطالعاتی در مقالات منتخب. مأخذ: نگارندگان

کرونیخ در نرم افزار SPSS بیشترین کاربرد را داشته اند.

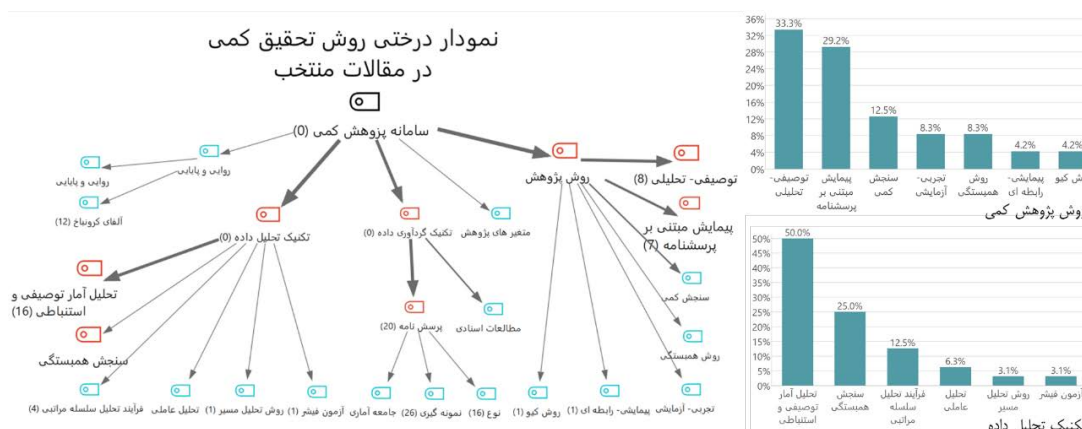
نکته قابل تأمل در این میان، این است که غلبه پژوهش های بنیادین، نظری و کیفی در گروه فرایندهای معماری سبب شده

تعیین حجم نمونه در پژوهش های کیفی غالباً از رسیدن به اشباع نظری و در پژوهش های کمی غالباً از فرمول کوکران استفاده شده است. برای تبیین روایی و پایایی در پژوهش های کیفی، روش سه سویه سازی (مثلث بندی) و در پژوهش های کمی، فرمول آلفای

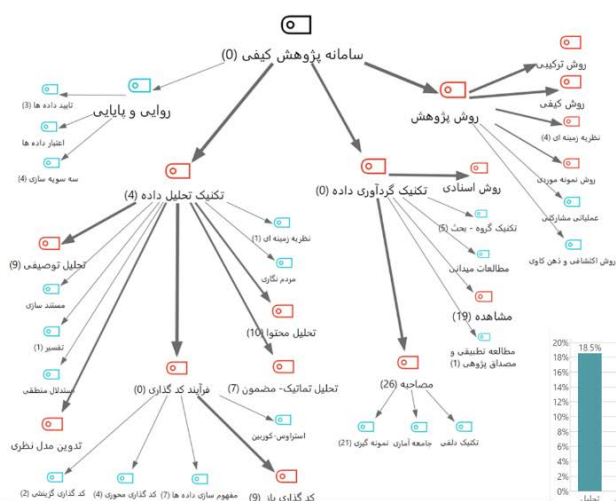
طبقه بندی راهبرد (استراتژی) تحقیق در مقالات علمی پژوهشی				
راهبرد / استراتژی	فرآیند بازسازی	فرآیند معماری	مجموع	درصد % کل
ترکیبی غالباً کیفی	۷	۴	۱۱	۲۲
کیفی	۱۳	۸	۲۱	۴۲
کمی	۱۴	۴	۱۸	۳۶
مجموع مقالات	۳۴	۱۶	۵۰	

تصویر ۷. جدول و نمودار تحلیل راهبرد پژوهش در مقالات منتخب. مأخذ: نگارندگان

تصویر ۸. نمودار درختی تحقیق کمی در مقالات منتخب. مأخذ: نگارندگان

نمودار درختی روش تحقیق کیفی در مقالات منتخب

تصویر ۹. نمودار درختی تحقیق کیفی در مقالات منتخب. مأخذ: نگارندگان

روش‌های تحلیل به‌طور مشترک در گروه فرایند بازسازی و فرایند معماری، روش تحلیل توصیفی و تحلیل محتوای قرار دارند. فرایندهای تحلیل مضمون و تفسیر و تدوین مدل نظری قرار دارند. فرایندهای کدگذاری نیز در همه انواع روش‌ها مذکور به کار گرفته می‌شود، اما در پژوهش‌هایی که به‌طور مشخص با روش‌های نظریه زمینه‌ای، مردم‌نگاری و تحلیل تماتیک-مضمون انجام شده است، فرایندهای کدگذاری غالباً به روش استراوس کوربین شامل کدگذاری باز، تولید مفاهیم، کدگذاری محوری و کدگذاری گزینشی به کار گرفته شده

است که متدولوژی مقالات، عمدتاً بر پایه توصیف، تحلیل، تفسیر و استنتاج، استدلال و تدوین نظریه تنظیم شود. همچنین اغلب پژوهش‌های معماری فاقد نمونه مطالعاتی مکانی بوده‌اند. بنابراین مباحثی مانند جامعه آماری و نمونه‌گیری در این پژوهش‌ها موضوعیت ندارد.

تحلیل داده: در گام آخر تحلیل متدولوژی، با بررسی روش‌های تحلیل داده‌ها، مشخص شد در پژوهش‌های کیفی، کاربردی‌ترین

جدول ۲. طبقه‌بندی روش‌های نمونه‌گیری در مقالات منتخب. مأخذ: نگارندگان

طبقه‌بندی روش‌های نمونه‌گیری به کار گرفته‌شده در مقالات علمی پژوهشی منتخب			
شماره مقالات معماری	شماره مقالات بازسازی	تعداد	روش نمونه‌گیری
	۳۵/۲۳/۱۶/۱۳/۰۹/۰۲/۰۱	۷	تعیین حجم تا رسیدن به اشباع نظری
	۳۹/۳۸/۳۰/۲۷/۱۶/۰۵/۰۱	۷	نمونه‌گیری هدفمند
	۳۹/۲۷/۱۶/۰۲	۴	تکنیک گلوله برفی
	۳۳/۰۲	۲	نمونه‌گیری نظری
	۰۹	۱	نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌بندی
۱۰	۳۳/۳۲/۲۶/۲۲/۲۱/۱۹/۱۸/۱۷/۱۵/۱۱/۰۸	۱۲	تعیین حجم با فرمول کوکران
۲۶/۲۳/۰۲	۳۳/۲۶/۲۲/۱۱	۷	نمونه‌گیری تصادفی
	۱۹/۱۷/۰۸	۳	روش خوشه‌ای
	۳۲/۲۵	۲	نمونه‌گیری هدفمند
	۳۱	۱	جدول مورگان
۱۳		۱	روش کلاین

جدول ۳. طبقه‌بندی روش‌های تحلیل داده‌ها در مقالات منتخب. مأخذ: نگارندگان

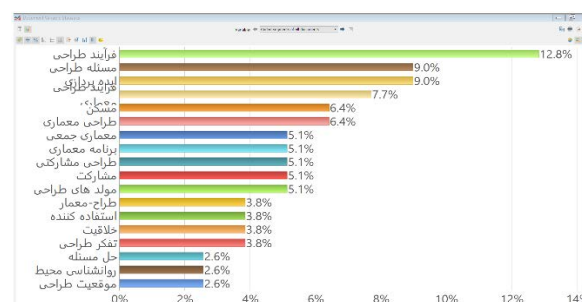
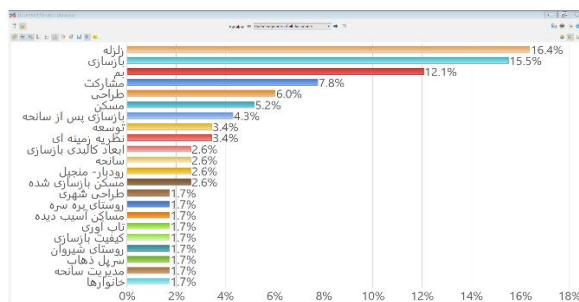
شماره مقالات معماری	شماره مقالات بازسازی	تعداد	روش تحلیل داده	راهبرد/ استراتژی
۰۸/۰۷		۲	استدلال منطقی	
۲۷	۳۹/۳۸/۲۷/۰۹/۰۵/۰۱	۷	تحلیل تماتیک - مضمون	
۰۷/۰۴/۰۳/۰۱	۳۶/۳۴/۳۲/۲۳	۸	تحلیل محتوا	
۲۰/۱۰/۰۷/۰۱	۱۰/۰۹/۰۷/۰۳	۸	تحلیل توصیفی	
	۲۸/۳۶/۳۵/۳۲/۱۶/۱۳/۰۹/۰۳/۰۲/۰۱	۱۰	فرایند کدکناری	کیفی
۲۴/۰۸/۰۳/۰۱	۱۶	۵	تفسیر و تدوین مدل نظری	
۰۵/۰۱		۳	ماتریس تحلیلی	
۰۷	۳۳/۰۷	۳	مستندنگاری	
	۱۰	۱	تکنیک سوات	
	۲۳	۱	آنالیز بصری	
۲۶/۲۲/۱۳/۱۰/۰۱	۳۳/۳۱/۲۵/۲۲/۲۱/۱۹/۱۸/۱۷/۱۵/۱۴/۱۱	۱۶	آمار توصیفی و استنباطی	
۰۲	۳۷/۲۶/۲۲/۲۱/۱۸/۱۷/۱۵	۸	سنجش همبستگی	
	۳۷/۱۹/۱۷/۰۵	۴	فرایند تحلیل سلسله‌مراتبی	کمی
	۲۹/۱۵	۲	تحلیل عاملی	
۱۰		۱	روش تحلیل مسیر	
۲۴		۱	آزمون فیشر	

تحلیل به روش کد کردن واژگان در نرم افزار MaxQDA انجام شد. سپس پرتکرارترین کلیدواژگان به صورت جداگانه در ۲ حوزه فرایند بازسازی و فرایند معماری شناسایی شدند. پرتکرارترین واژگان در گروه «فرایند بازسازی» به ترتیب «زلزله، بازسازی، هم، مشارکت، طراحی، مسکن» و پرتکرارترین واژگان در گروه «فرایند معماری» به ترتیب «فرایند طراحی، مسئله طراحی، ایده‌پردازی، فرایند طراحی معماری، مسکن» بوده‌اند. از ترکیب پرتکرارترین واژگان کلیدی هر ۲ گروه، دیگرام «ابر واژگان» در موضوع «فرایند طراحی معماری در بازسازی مسکن پس از سانحه» تولید شد.

اند. در روش‌های کمی در هر ۲ گروه فرایند بازسازی و فرایند معماری، استفاده از روش‌های آمار تحلیلی و استنباطی در صدر جدول قرار دارد و پس از آن استفاده از روش همبستگی بیشترین کاربرد را در تحلیل داده‌های کمی دارا بوده است (جدول شماره ۳).

فرانظریه: تحلیل ابعاد ماهوی (مفاهیم و محتوای علمی)

بررسی واژگان کلیدی: تحلیل واژگان کلیدی در کلیه مقالات منتخب اعم از مروری، نظری، علمی پژوهشی انجام شد. این

تصویر ۱۰. نمودار واژگان کلیدی پرتکرار - مأخذ: نگارندگان (سمت راست: گروه فرایند بازسازی- سمت چپ: گروه فرایند معماری)

تصویر ۱۱. دیاگرام «ابر واژگان کلیدی» در موضوع «فرآیند طراحی معماری در بازسازی مسکن پس از سانحه»- ماخذ: نگارندگان

دوستدار کودک، شهر بزم، برنامه‌ریزی» است (جدول شماره ۵).

مرحله نهایی تحلیل واژگان، به بررسی روابط میان واژگان و حوزه‌های مفهومی آن‌ها اختصاص یافته است. برای این منظور دیاگرام تحلیلی حوزه‌بندی مفاهیم برگرفته از واژگان کلیدی از نرم‌افزار استخراج شد و با استفاده از تکنیک‌های تطبیق، مقایسه و تفسیر، روابط میان مفاهیم و حوزه‌های درگیر شناسایی و در تصویر شماره ۱۲ ارائه شد.

بررسی محتوای علمی و مفاهیم به کاررفته در پژوهش‌های

تلاش شد براساس مفاهیم کلیدواژگان پرتکرار، حوزه‌بندی محتوایی صورت پذیرد که نتایج آن در جدول شماره ۴ منعکس شده است (تصاویر شماره ۱۰ و ۱۱).

سپس کلیدواژگان مشترک بین ۲ حوزه «فرآیند بازسازی مسکن پس از سانحه» و «فرآیند طراحی معماری مسکن» شناسایی شدند که شامل واژگان «طراحی معماری، فرآیند طراحی، طراحی مشارکتی، مشارکت، مسکن، مسکن روستایی، معماری بومی، هویت، تصویر ذهنی، محیط زندگی، فضای

جدول ۴. حوزه‌بندی کلیدواژگان. ماخذ: نگارندگان

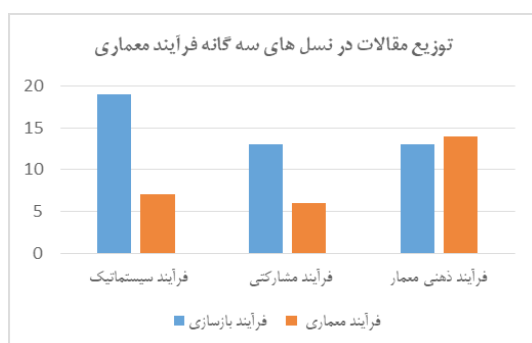
مفاهیم	کلیدواژگان فرآیند بازسازی	مفاهیم	کلیدواژگان فرآیند معماری
فرآیند طراحی معماری	طراحی معماری / فرآیند طراحی / طراحی مسکن / طراحی و برنامه‌ریزی پس از سانحه / طرح بازسازی / معماری بومی / طراحی مشارکتی / طراحی شهری.	فرآیند طراحی معماری	طراحی معماری / فرآیند طراحی معماری / فرآیند طراحی / معماری بومی / طراحی مشارکتی
فرآیند بازسازی	بازسازی / بازسازی پس از سانحه / سانحه / زلزله / کیفیت بازسازی / ابعاد کالبدی بازسازی / بازسازی بهینه‌تر از پیش	تفکر طراحی	مسئله‌محوری / مسئله طراحی / فهم مسئله / حل مسئله / قاب‌بندی مسئله / تفکر طراحی / تفکر کاربردی / ایده / ایده‌پردازی / منابع ایده‌پردازی / کانسپت / دانش طراحی / دانش شخصی / مولدهای طراحی / موقعیت طراحی / خلاقیت / دوره انحراف توجه / رابطه فرم و عملکرد
مسکن	مسکن / مسکن بومی / مسکن آسیب‌دیده / مسکن بازسازی شده / مسکن توان‌پذیر / مسکن روستایی / ساخت‌وساز مسکن / الگوی خودجوش تأمین مسکن / محیط زندگی پسا‌سانحه / محیط زیست شهری / سکونتگاه روستایی / بازسازی محله / فضای دوستدار کودک / محله بازار / نخلستان / درخت / ساخت‌وساز غیررسمی / سریل ذهاب / بیم / رویار و متجیل / پره سره	مسکن	مسکن / مسکن گزینی / مسکن روستایی
فضا و محیط	ادراک و شناخت بازماندگان / خاطره جمعی / دل‌بستگی به مکان / تصویر ذهنی / سنت و باور / هویت / هویت طبیعی / هویت تاریخی / سرزندگی	فضا و محیط	محیط / روان‌شناسی محیط / شهر دوستدار کودک / فضاهای عمومی / زمینه‌گرایی / الهام از طبیعت
معنی بخشی	خانوارها / پیامدهای اجتماعی روانی سانحه / توانمندسازی اجتماعی / اقتصادی / اجتماع محلی / نظام‌های حمایتی	معنی بخشی	هویت بخشی / هستی‌شناسی / احساس جمعی / ذهنیت کاربر
ابعد اجتماعی	مدیریت سانحه / مدیریت بازسازی / مدیریت بحران / سیاست‌های بازسازی / برنامه بازسازی مسکن / برنامه‌ریزی شهری	انسان‌شناسی	انسان‌شناسی / نیاز انسان.
مدیریت و برنامه‌ریزی	توسعه / تاب‌آوری / مشارکت / نظریه زمینه‌ای / بازتوانی / آسیب‌پذیری	مدیریت و برنامه‌ریزی	برنامه معماری / نگرش سیستمی / ضروریات عملکردی / جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات.
ابعاد نظری	مشارکت / معماری مشارکتی / معماری جمعی / استفاده‌کننده / طراح - معمار / قیود طراحی مشارکتی / گونه‌های مشارکت	مشارکت	مشارکت / معماری مشارکتی / معماری جمعی / استفاده‌کننده / طراح - معمار / قیود طراحی مشارکتی / گونه‌های مشارکت

جدول ۵. واژگان کلیدی مشترک در ۲ گروه فرایند بازسازی و فرایند معماری. مأخذ: نگارندگان

کلیدواژگان مشترک	شماره مقالات فرایند بازسازی	شماره مقالات فرایند معماری
طراحی	۳۹ / ۳۶ / ۳۱ / ۲۹ / ۲۳	۲۵ / ۲۴ / ۲۰ / ۱۹ / ۱۷ / ۱۴ / ۱۲ / ۱۰ / ۰۶
فرایند طراحی	۲۳	۲۷ / ۲۶ / ۲۲ / ۲۱ / ۰۹
طراحی مشارکتی	۲۳	۰۴ / ۰۳ / ۰۱
مشارکت	۳۳ / ۲۹ / ۲۷ / ۲۶ / ۲۴ / ۲۳ / ۲۲ / ۲۱ / ۱۲ / ۰۸	۲۰ / ۰۵ / ۰۲ / ۰۱
مسکن	۳۹ / ۳۲ / ۳۱ / ۲۷ / ۰۹ / ۰۴ / ۰۱	۲۳ / ۱۶ / ۰۴ / ۰۲ / ۰۱
مسکن روستایی	۱۵ / ۰۶	۱۶
معماری بومی	۲۶ / ۰۶	۱۶
هویت	۱۸	۱۶
تصویر ذهنی	۰۳	۱۶
محیط زندگی	۳۲	۲۳
فضای دوستدار کودک	۳۶	۰۵
شهر بیم	۳۷ / ۳۶ / ۳۵ / ۳۴ / ۳۳ / ۳۲ / ۳۱ / ۲۵ / ۲۱ / ۱۹ / ۱۸ / ۱۷ / ۱۳ / ۰۸	۰۵
برنامهریزی	۳۶ / ۰۲	۱۸ / ۱۴

بررسی محتوای علمی و مفاهیم به کاررفته در پژوهش‌های منتخب: تحلیل محتوای ۶۶ مقاله منتخب به صورت عمیق بر روی پیشینه، ادبیات نظری، یافته‌ها و نتایج پژوهش انجام شد. این تحلیل به کمک فرایند کدگذاری در نرم‌افزار MaxQDA انجام شد. ابتدا کدهای مفهومی اولیه از متن مقالات شناسایی شدند سپس، براساس مفاهیم کدها، دسته‌بندی و طبقه‌بندی مفهومی انجام گرفت و مقولات محوری شناسایی شدند. با بررسی مقولات محوری، مشخص شد که این مقولات قابل توزیع در ۳ نسل فرایند طراحی معماری هستند. بنابراین ۳ نسل فرایند طراحی به عنوان مقوله هسته انتخاب شد و مقولات محوری زیرمجموعه هر نسل طبقه‌بندی شدند. در نهایت جدول مفاهیم محتوایی هر نسل به صورت جدول‌های شماره ۷، ۸، و ۹ تهیه شدند.

نظری بنیادین: قبلاً اشاره شد که از میان ۶۶ مقاله منتخب، ۳ مقاله در گروه فرایند بازسازی و ۹ مقاله در گروه فرایند طراحی به عنوان مقاله نظری بنیادین شناسایی شدند. مهم‌ترین مفاهیم و مباحث نظری ارائه شده در متن این مقالات در جدول شماره ۶ به طور خلاصه ارائه شده است. در مجموع می‌توان دریافت که در گروه فرایند بازسازی «رویکردهای بازسازی مسکن»، «فرایندهای طراحی و ساخت مسکن»، «درک دشواری‌ها و چالش‌های پس از وقوع سانحه» و «ارائه راهکارها و دستورالعمل‌های اجرایی در موقعیت‌های پسا سانحه» از مهم‌ترین مباحث نظری مطرح شده در دانش نظری بازسازی پس از سانحه در ایران است. در گروه فرایند معماری نیز «روش‌ها و نظریه‌های فرایند طراحی»، «ایده‌پردازی و تفکر طراحی»، «موضوعات شناختی و هویتی» و «برنامهریزی و برنامهدهی» از مهم‌ترین مباحث مطرح شده در دانش فرایند معماری در ایران است (تصویر شماره ۱۳).

توزیع مقالات منتخب در سه نسل فرایند طراحی معماری				
فرایند سیستماتیک	فرایند مشارکتی	فرایند ذهنی معمار	مجموع	درصد از کل
۱۹	۱۳	۱۳	۴۵	۳۶
۷	۶	۱۴	۲۷	۲۶
۶۶				

تصویر ۱۲. جدول و نمودار توزیع مقالات منتخب در نسل‌های فرایند طراحی معماری. مأخذ: نگارندگان

جدول ۶. محتوای علمی و مفاهیم به کاررفته در پژوهش‌های نظری. مأخذ: نگارندگان

گروه	شماره مقاله	عنوان مقاله	نویسنده مسئول	محتوا و مفاهیم نظری
فرایند بازسازی	۴	رویکردهای بازسازی مسکن پس از سانحه؛ از تولد تا بلوغ	علیرضا فلاخی	رویکردهای بازسازی مسکن: ۱. پول نقد، ۲. بازسازی با هدایت مالک، ۳. بازسازی توسط جامعه، ۴. بازسازی پیمانکار محور و درجاسازی در محل، ۵. بازسازی توسط پیمانکار در سایت جابه‌جاشده (الف) تأثیر سوانح در سکونتگاه‌های روستایی: ۱. ابعاد کالبدی، ۲. اجتماعی فرهنگی، ۳. اقتصادی، ۴. روحی روانی
	۶	بازسازی مسکن روستایی پس از سانحه؛ آسیب‌شناسی، رهنموده	علی اکبر تقوایی	(ب) رهنمودهای طراحی مسکن: ۱. جمع‌آوری اطلاعات پایه و پشتیبان، ۲. تعیین ویژگی‌های اصلی معماری، ۳. طراحی یک رویکرد سیستماتیک، ۴. تعیین نیازمندی‌ها، ۵. طراحی واحد مسکونی
فرایند معماری	۲۰	درآمدی بر مقولات اساسی بازسازی (تصورات نادرست و واقعیت‌ها)	علیرضا فلاخی	۱. مروری بر تاریخچه و چارچوب‌های نظری در مطالعات سوانح و بازسازی ایران و جهان ۲. بیان تصورات درست و نادرست در بازسازی ۳. دشواری‌ها و چالش‌های بازسازی ۴. راهکارهای اصولی و دستورالعمل‌های اجرایی
	۶	تبیین نسبت رابطه انسان و مکان در فرایند طراحی معماری با رویکرد پدیدارشناسی	صمد نگین تاجی	(الف) بررسی حس مکان با رویکرد پدیدارشناسی: هویت مکان، وابستگی به مکان، دلبستگی به مکان (ب) چگونگی به‌کارگیری پدیدارشناسی مکان در فرایند طراحی (مدل نظری)
	۹	تفکر طراحی در فرایند طراحی معماری	محسن فیضی	۱. تبیین ارتباط فرایند طراحی با تفکر طراحی؛ ۲. مقایسه تفکر کاربردی و استراتژیک در فرایند طراحی (مدل نظری)
	۱۲	مولدها و پردازشگرها در فرایند طراحی معماری	حمید رضا انصاری	۱. مرور مدل‌های فرایند طراحی: الکساندر / آرچر / گوئل / انجمن سلطنتی بریتانیا (RIBA) / جین دارکی ۲. مولدهای اولیه مفهومی: مفاهیم زیستی، مفاهیم بیانی، مفاهیم نمادین تمثیلی، مفاهیم فرمی احساسی، مفاهیم زبانی فلسفی، مفاهیم کارکردی، مفاهیم برخاسته از محیط. ۳. مولدهای اولیه عینی کالبدی: مولدهای اولیه مبتنی بر نمونه‌های غیرمعماری، مولدهای اولیه مبتنی بر نمونه‌های معماری (جدول طبقه‌بندی مولدها) ۴. پردازشگرهای طراحی: عوامل نقدکننده، عوامل مصحح، عوامل محرک. (مدل نظری)
	۱۴	برنامه‌دهی معماری، یک ضرورت برای طراحی	امیرسعید محمودی	(الف) ۲ بخش اصلی برنامه‌دهی: ۱. تحلیل وضع موجود (تحلیل سایت، استفاده‌کنندگان، ضوابط، محدودیت‌ها، اقلیم) ۲. پیش‌بینی وضعیت آینده (ماموریت، چشم‌انداز، اهداف) (ب) مراحل برنامه‌دهی: ۱. تحقیق و جمع‌آوری اطلاعات ۲. معرفی اهداف و راهبردها ۳. آنالیز و تحلیل اطلاعات مربوط به استفاده‌کنندگان، تجهیزات، معیارها، تمهیدات ۴. شناسایی سیاست‌ها ۵. تعیین ضروریات کمی و کیفی و اقدامات ۶. تدوین برنامه و مستندنگاری پروژه
	۱۷	بازنمایی الگوی فرایند طراحی	حمید ناصر خاکی	۱. معرفی و بیان پیشینه پارادایم طراحی پژوهی ۲. دیدگاه‌های پارادایمی در زمینه فرایند طراحی ۳. مدل ماریچی زاپیس: انگاره پارادایمی فرایند طراحی (مدل نظری)
	۱۸	برنامه‌ریزی معماری؛ فرایند محصول، جست‌وجوی اطلاعات	کامبیز نوایی	(الف) تدوین برنامه: ۱. بخش جمع‌آوری و تحلیل اطلاعات ۲. بخش تدوین برنامه معماری (ب) گام‌های برنامه‌ریزی: ۱. عقد قرارداد ۲. آشنایی مقدماتی با موضوع پروژه ۳. شروع مرحله شناخت ۴. تحلیل اطلاعات ۵. تدوین گزارش اولیه جهت تأیید کارفرما ۶. تدوین برنامه اجمالی ۷. تأیید برنامه اجنالی توسط کارفرما ۸. تهیه برنامه تفصیلی و ارائه به کارفرما (مدل نظری).
	۲۱	تأملی بر نقش دانش شخصی از موقعیت طراحی در شکل‌گیری مولدهای اولیه	حمید ندیمی	۱. منابع مولدهای اولیه طراحی: عوامل معطوف به طراح، بستر، موضوع طراحی ۲. گونه‌های دانش طراحی معماری: دانش صریح و دانش شخصی (دانش مهارتی و دانش شناختی)
	۲۳	رویکردی انسانی به مسکن	شهرام پوردیهیمی	۱. واژه شناسی مسکن ۲. مرور پیشینه ۳. رویکردها: رویکرد فیزیکی، رویکرد اجتماعی و فرهنگی، رویکرد فلسفی و پدیدار شناختی، رویکرد روان‌شناختی (مدل نظری)
	۲۵	قاب‌بندی مسئله؛ راه‌حل رویارویی با مسئله طراحی	فرهاد شریعت راد	۱. مسئله طراحی ۲. نحوه رویارویی طراحان با مسئله ۳. قاب‌بندی مسئله ۴. مرور مدل‌ها و نظریه‌های قاب‌بندی مسئله در طراحی ۵. مدل نظری کراس: ۳ راهبرد کلیدی طراحان شامل اتخاذ رویکرد نسبت به مسئله، قاب‌بندی شخصی مسئله، طراحی مبتنی بر اصول اولیه (مدل نظری).

بر اساس کدهای محتوایی، مفاهیم و مقولات شناسایی شده، همه ۶۶ مقاله منتخب (نظری، مروری، پژوهشی) باتوجه به مقولات هسته که برگرفته از سه نسل فرایند طراحی بوده‌اند، در سه نسل فرایند طراحی، توزیع و دسته‌بندی شدند (جدول شماره ۱۰).

بررسی‌ها حاکی از آن است که مقالات مرتبط با «نسل سوم فرایندهای طراحی متأثر از فرایندهای ذهنی معمار» در مجموع مقالات هر ۲ گروه فرایند بازسازی و فرایند معماری بیشتر از سایر نسل‌هاست. گرچه در گروه فرایند بازسازی تعداد پژوهش‌های سیستماتیک و نظام‌مند به سایر انواع مقالات غلبه کرده است، اما در مجموع مقالات غلبه نسل سوم دیده می‌شود. این در حالی است که در گروه فرایند معماری نیز، مقالات مرتبط با نسل سوم بر سایر نسل‌ها برتری یافته است.

فرا ترکیب: تبیین ارتباط میان حوزه‌های مفهومی پژوهش و ساخت مدل درختواره نظری

پس از استخراج کدها و مفاهیم و دسته‌بندی مقولات محوری و هسته، باتوجه به فراوانی کاربرد مفاهیم مذکور و نحوه ارتباط مفاهیم با یکدیگر، درختواره محتوایی پژوهش به کمک نرم‌افزار، در نسل‌های فرایند طراحی به صورت جداگانه تولید شد. در این میان نگارندگان دریافته‌اند که محتوای مقالات گروه «فرایند معماری» به صورت مجزا و با مفاهیم کاملاً قابل تفکیک، در ۳ نسل فرایند طراحی توزیع شده‌اند و چندان هم‌پوشانی محتوایی مشترک بین ۳ نسل ندارند. این موضوع به دلیل ماهیت سلسله‌مراتبی ۳ نسل فرایند معماری و شکل‌گیری نظریه‌های مربوط به آن در طول زمان و در امتداد نسل‌های قبلی است که سبب می‌شود دیاگرام نسل‌های فرایند معماری به صورت خطی و در طول یکدیگر، تعریف شوند. اما محتوای مقالات گروه «فرایند بازسازی» در هر ۳ نسل و یا بین ۲ نسل فرایند طراحی، هم‌پوشانی دارند. برای مثال محتوای مقاله ۷ که به بیان ابعاد مختلف تجربه بازسازی مسکن شهر قیر پس از زلزله سال ۱۳۵۱ پرداخته است، در هر ۳ نسل فرایندهای سیستماتیک، مشارکتی و ذهنی، قابل توزیع و تحلیل است. همچنین مقاله شماره ۱۰ با موضوع ارزیابی بازسازی مسکن روستایی پس از زلزله رودبار ۱۳۶۹ و مقاله شماره ۱۶ با موضوع بازآفرینی حس دلبستگی به مکان پس از زلزله شهر بم، از نظر محتوایی قابل توزیع و تحلیل در ۲ نسل فرایندهای مشارکتی و فرایندهای ذهنی است. مقاله شماره ۲۶ نیز با موضوع ارزیابی فرایند بازسازی پس از زلزله ۱۳۸۵ سیلاخور، قابل تحلیل در نسل‌های فرایند سیستماتیک و فرایند مشارکتی است. فراوانی کدهای شناسایی شده از این مقالات گواه این ادعاست. بنابراین به نظر می‌رسد موضوع «فرایند طراحی معماری در بازسازی مسکن پس از سانحه» به عنوان حلقه مشترک بین ۳ نسل فرایند طراحی معماری، قابل تعریف و بازشناسی باشد. به این معنا که در پژوهش‌های مرتبط با بازسازی مسکن می‌بایست به هر ۳

نسل فرایند طراحی معماری شامل فرایندهای سیستماتیک، فرایندهای مشارکتی و فرایندهای ذهنی معمار، توجه و بر آن‌ها تمرکز کرد. براین اساس شکل دیاگرام از حالت خطی و امتداد طولی به «دیاگرام ون (دایره‌های هم‌پوشان)» تغییر یافت. به نحوی که فرایندهای سیستماتیک، مشارکتی و ذهنی در دایره‌های هم‌پوشان تعریف شد و در محدوده فصل مشترک آن‌ها، موضوع «فرایند طراحی معماری در بازسازی مسکن پس از سانحه» بازشناسی شد (تصاویر شماره ۱۴، ۱۵، ۱۶).

بحث

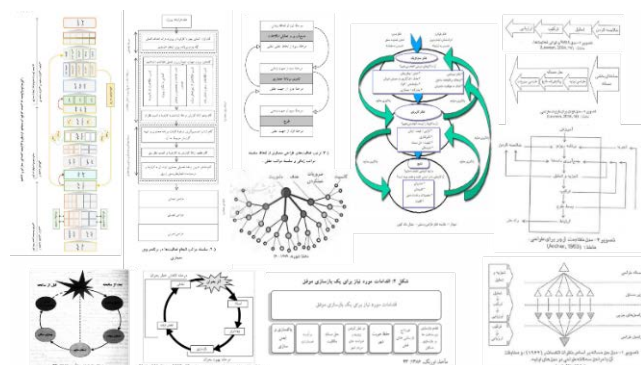
در این پژوهش تلاش شد تا با فرامطالعه پژوهش‌های مرتبط با موضوع «فرایند طراحی معماری در بازسازی مسکن پس از سانحه»، تصویر روشنی از روند تحقیقات صورت گرفته در این حوزه در کشور طی بازه زمانی ۲۰ ساله اخیر فراهم شود. نتایج به دست آمده از این فرامطالعه حاکی از آن است که در دانش معماری ایران، مطالعات فرایندهای طراحی همگام با جریان‌های جهانی، رو به جلو به پیش رفته است و باتوجه به اینکه فرایندهای امروز معماری جهان بر پایه نسل‌های سوم و فرایندهای بعد از آن و مبتنی بر توجه به ویژگی‌های شخصی و ذهنی معماران و طراحان بوده است، پژوهش‌ها و تحقیقات داخل ایران نیز از این رویه تبعیت کرده‌اند، اما دانش بازسازی پس از سانحه، همچنان در فرایندهای سیستماتیک نسل اول باقی مانده است و به دلیل ماهیت خود که وابسته به مطالعات نمونه‌های موردی و بررسی تجربیات سوانح رخ داده در موقعیت‌های مکانی مختلف است، غالباً، به ارزیابی وضعیت، بیان روایت، مستندنگاری و توصیف فرایندهای طی شده، می‌پردازد. بنابراین خلأ و کمبود مطالعات بنیادین در حوزه‌های نظری مرتبط با فرایندهای نسل دوم و سوم و تدوین مدل‌های مفهومی در این حوزه به چشم می‌خورد. این به معنی اهمیت حضور و اثرگذاری معماران در فرایندهای تأمین، برنامه‌ریزی، طراحی و ساخت مسکن پس از سانحه ضمن داشتن همکاری و مشارکت مؤثر با سانحه‌دیدگان و متولیان اجرایی بازسازی پس از سانحه است. شاید بتوان پژوهش‌های انجام شده توسط خورشیدیان (۱۳۹۷) با عنوان «الزامات طراحی و اجرای مسکن دائم پس از زلزله» و جلالی (۱۳۹۸) با عنوان «چارچوب شاهد محور فرایند طراحی مشارکتی در بازسازی‌های مسکن دائم پس از زلزله» را به عنوان پژوهش‌های مؤثر در ارتقای حوزه دانش مشترک میان معماری و بازسازی نامید که تلاش کرده‌اند محتوای پژوهش‌های بازسازی مسکن پس از سانحه در ایران را از سطح کاربردی به سطح بنیادین توسعه دهند و وارد مبانی نظری مرتبط با حوزه «فرایندهای برنامه‌ریزی و طراحی معماری» در مسکن پس از سانحه شوند.

جدول ۷. کدگذاری، مقولات و مفاهیم محتوای مقالات منتخب در نسل اول فرایندهای سیستماتیک. مأخذ: نگارندگان

مقوله هسته	مقولات	فرایند معماری	فرایند بازسازی	کدها	
فرایندهای سیستماتیک	رویکردها	۱۸/۱۴	۳۹/۲۰/۱۸/۱۴/۱۲/۱۱/۰۶/۰۵	رویکردهای برنامه‌ریزی	
		۲۳/۱۸	۳۹/۳۱/۱۸/۰۷/۰۵	رویکردها و اصول طراحی	
		۱۸/۱۴	۳۹/۲۳/۰۴/۰۲/۰۱	رویکردهای ساخت و اجرا	
	مراحل فرایند	۱۸/۱۴		۳۰/۰۹/۰۷	مرحله شناخت و گردآوری اطلاعات
				۱۷/۱۶/۰۷/۰۲/۰۱	مرحله برنامه‌ریزی و تصمیم‌سازی (برنامه‌دهی - برنامه‌ریزی)
				۳۸/۲۸/۲۳/۱۵/۰۶/۰۲	مرحله طراحی و تدوین راه‌حل
				۳۹/۲۸/۲۸/۲۶/۲۳/۲۲/۰۲/۰۱	مرحله ساخت و اجرا
	مدیریت پروژه	۱۸/۱۴		۳۸/۲۸/۲۶/۲۰/۱۱/۰۷/۰۲/۰۱	مدیریت منابع
				۳۹/۲۸/۲۶/۲۳/۰۲/۰۱	مدیریت زمان
				۲۰/۰۲/۰۱	مدیریت کیفیت
نقش‌ها و مسئولیت‌ها	۱۸/۱۴		۲۰/۰۱	موانع و محدودیت‌ها	
			۲۸/۲۰/۰۸/۰۷/۰۲/۰۱	نقش کارفرما - نقش معماران	
				نقش مردم و بازماندگان سانحه	
				نقش متولیان اجرایی بازسازی	
				نقش رسانه و NGOها	
				نقش حکمروایی، سازمان‌ها و نهادهای دولتی	

مدل‌های نظری مورداستفاده در مقالات منتخب (شماره مقالات منتخب در کنار نام مدل ذکر شده است)

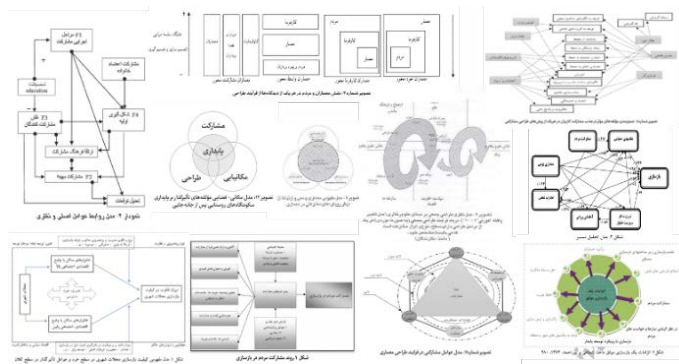
۱۲. مدل فرایند طراحی: الکساندر / آرچر / گوئل / RIBA
 ۱۴. مدل برنامه‌دهی - دورک
 ۱۸. مدل برنامه‌ریزی معماری - نوایی
 ۲۴. مدل فرایند آفرینش معماری - حبیب، شاهچراغی
 ۹. مدل تفکر طراحی و سنتی - میشل کوبی
 ۱۷ و ۲۰. مدل گردونه امداد تا توسعه - UN
 ۲۰. مدل منحنی نیاز آسیب‌دیدگان / تخصیص منابع
 ۱۲. مدل فشار و رهایی / مدل دسترسی
 ۱۸. مدل بازسازی موفق - اورنگ

فرایند سیستماتیک - نسل اول

جدول ۸. کدگذاری، مقولات و مفاهیم محتوای مقالات منتخب در نسل دوم فرایندهای مشارکتی. مأخذ: نگارندگان

مقوله هسته	مقولات	فرایند معماری	فرایند بازسازی	کدها	
فرایندهای مشارکتی	رویکردها	۰۳/۰۱	۲۳/۲۲/۲۰	رویکردهای فرایند مشارکتی	
		۱۶/۰۱	۳۳/۲۸/۲۶/۲۳/۲۲/۲۰	معمار خودمحور / کارفرمامحور / واسط‌محور / مشارکت‌محور	
	روابط میان طراح و بهره‌بردار	۱۹/۱۶/۰۱		۱۸/۱۶/۱۵/۱۰/۰۷/۰۳	معمار قائل به مشارکت
				۳۹/۲۹/۲۶/۲۳/۲۱	زمینه مشارکت
				۲۳/۲۱/۱۵/۱۰/۰۲	افراد و مشارکت‌کنندگان
	مقولات مشارکت	۱۹/۰۱		۲۷/۲۶	سطح مشارکت
				۲۷/۱۵/۱۱/۱۰/۰۲/۰۱	زمان مشارکت
				۲۷/۲۳/۰۸/۰۳/۰۲	ساده‌سازی مفاهیم / الگوهای محلی / آموزش
	مؤلفه‌های مؤثر در مشارکت	۰۶/۰۵/۰۱		۱۸/۱۶/۱۵/۱۰/۰۷/۰۲	احساس مسئولیت / اعتماد و همبستگی / رضایت و مطلوبیت
				۳۳/۲۷/۲۳	احساس تعلق / احساس جمعی / وابستگی و دلبستگی به مکان

مدل‌های نظری مورد استفاده در مقالات منتخب (شماره مقالات منتخب در کنار نام مدل ذکر شده است)

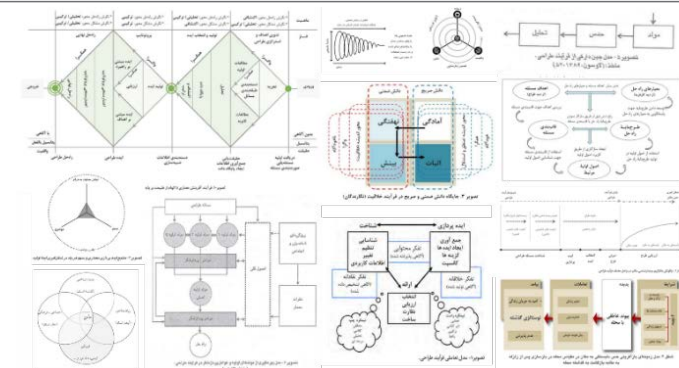
۱. مدل مسکن مشارکتی - یوسف زمانی
۳. مدل مشارکت - هورلی
۳. مدل معماری جمعی - کامل‌نیا
۱۹. مدل نظری نقش معماران و مردم در فرایند طراحی
۱۹. مدل نظری مؤلفه‌های مؤثر در جذب مشارکت
۱۹. مدل عوامل مشارکتی در فرایند طراحی معماری
۱۵. مدل مکانی فضایی بازسازی مشارکتی روستایی
۱۹. مدل مفهومی کیفیت بازسازی
۲۱. مدل بازسازی موفق با رویکرد مشارکتی
۲۲. مدل روند مشارکت مردم در بازسازی
۲۳. مدل مشارکتی بازسازی مسکن - جلالی

فرایند مشارکتی - نسل دوم

جدول ۹. کدگذاری، مقولات و مفاهیم محتوای مقالات منتخب در نسل سوم فرایندهای ذهنی معمار. مأخذ: نگارندگان

مقوله هسته	مقولات	فرایند معماری	فرایند بازسازی	دسته‌بندی کدها
	انواع معمار	۰۱	۲۳	معمار خود، محورگره، معمار عمل‌گرا، معمار نوگرا مسئله طراحی، تفکر طراحی، ایده‌پردازی
	ایده‌پردازی	۲۱/۱۲	۱۸/۱۶	مولدهای مفهومی مولدهای عینی کالبدی
فرایندهای ذهنی	مولدهای اولیه طراحی	۲۲/۲۱/۰۶ ۲۷/۲۶	۲۳/۱۶/۱۵/۰۹	نگرش، دانش شخصی (ضمنی) دانش صریح
		۲۷/۲۵/۲۱	۱۶/۱۵/۱۱/۱۰/۰۷/۰۲ ۲۳/۱۹/۱۶/۱۰/۰۹/۰۷	موضوع عوامل معطوف به مسئله
		۰۶	۳۹/۱۸/۱۶/۱۵	هویت
	عوامل مؤثر بر ذهن معمار	۱۶	۳۲/۱۶	ادراک و شناخت
		۱۶	۲۹/۱۸/۰۷/۰۳	بازنمایی ذهن کاربر - طراح

مدل‌های نظری مورد استفاده در مقالات منتخب (شماره مقالات منتخب در کنار نام مدل ذکر شده است)

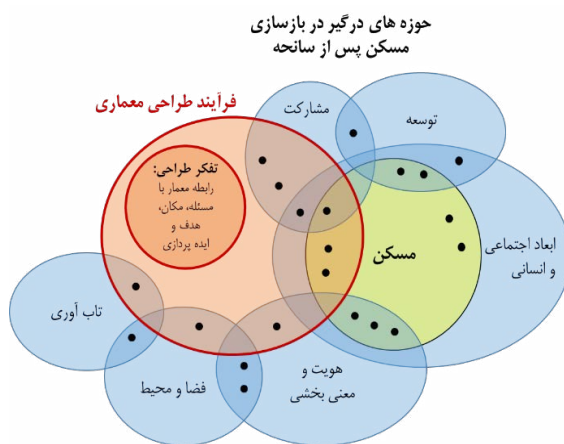
۱۲. مدل جین دارکی
۱۲. مدل مولدها در فرایند طراحی - انصاری
۱۷. مدل میچل
۱۰. مدل تعاملی فرایند طراحی - محمودی
۲۲. مدل دانش صریح و ضمنی در فرایند - اسلامی
۲۴. مدل فرایند آفرینش معماری - حبیب، شاهچراغی
- ۲۱ و ۲۷. مدل منابع ایده‌پردازی معماری، ندیمی
۲۵. مدل قاب‌بندی مسئله، شریعت‌راد
۲۳. مدل آلمن؛ خانه، فرد، محیط - پوردیهیمی
۶. مدل پدیدارشناسی مکان در فرایند طراحی
۱۶. مدل دل‌بستگی به مکان، لک

فرایند ذهنی معمار - نسل سوم

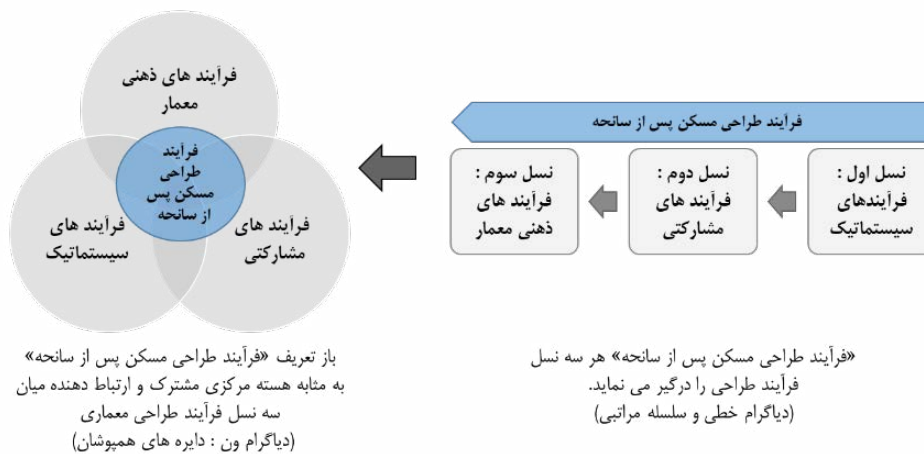

جدول ۱۰. توزیع مقالات منتخب در ۳ نسل فرایند طراحی معماری. مأخذ: نگارندگان

نسل اول: فرایندهای سیستماتیک و نظام مند		نسل دوم: فرایندهای مشارکتی و تعاملی		نسل سوم: فرایندهای ذهنی معمار	
شماره	موضوع مقاله	شماره	موضوع مقاله	شماره	موضوع مقاله
۰۷	تعریف کل‌گرا	۰۶	فرایند بازسازی شهر	۰۳	تصویر ذهنی ساکنان
۰۸	از فهم تا حل مسئله	۰۸	مشارکت در بازسازی روستایی	۰۷	فرایند بازسازی شهر
۱۰	خلق ایده و کانسپت	۱۰	ارزیابی بازسازی مسکن	۰۹	سنت و باور در بازسازی مسکن
۱۳	شاخص‌های زمینه‌گرایی	۱۵	فرایند بازسازی روستا	۱۰	ارزیابی بازسازی مسکن
۱۴	برنامه‌دهی (نظری)	۱۶	دلبستگی به مکان	۱۱	سرزندگی در بازسازی روستایی
۱۸	برنامه‌ریزی (نظری)	۱۹	تفاوت کیفیت بازسازی محله	۱۳	درخت به‌عنوان شاخص طبیعی
۲۴	مدل مفهومی	۲۱	نقش مشارکت در بازسازی	۱۵	فرایند بازسازی روستا
۱۴	ارزیابی بازسازی کالبدی	۲۲	مشارکت در بازسازی روستایی	۱۶	دلبستگی به مکان
۱۷	تحلیل کیفیت کالبدی بازسازی	۲۳	فرایند طراحی مشارکتی	۱۸	هویت شهری
۲۰	مقولات اصلی بازسازی (نظری)	۲۶	فرایند بازسازی روستایی	۲۳	فرایند طراحی مشارکتی
۲۶	فرایند بازسازی روستایی	۲۷	مشارکت در فرایند بازسازی	۲۵	التیام اجتماعی و روانی
۲۸	بازسازی از منظر توسعه	۳۳	مشارکت در بازسازی	۲۹	بازنمایی ذهنی معماری مسکن
۳۰	مطالعه مسکن بومی و بازسازی‌شده	۳۶	طراحی دوستدار کودک	۳۲	ادراک و شناخت مسکن
۳۱	تحولات کالبدی روستایی	۲۷			
۳۴	بازسازی تاب‌آور				
۳۵	بازسازی محله بازار				
۳۷	فرصت‌های توسعه کالبدی				
۳۸	بازسازی و توسعه محلی				
۳۹	الزامات طراحی و اجرای مسکن				
مجموع : ۷ مقاله		مجموع : ۶ مقاله		مجموع : ۱۴ مقاله	
	مجموع : ۱۹ مقاله		مجموع : ۱۳ مقاله		مجموع : ۱۳ مقاله

تصویر ۱۳. تحلیل حوزه‌های مفهومی واژگان کلیدی در موضوع «فرآیند طراحی معماری در بازسازی مسکن پس از سانحه». مأخذ: نگارندگان

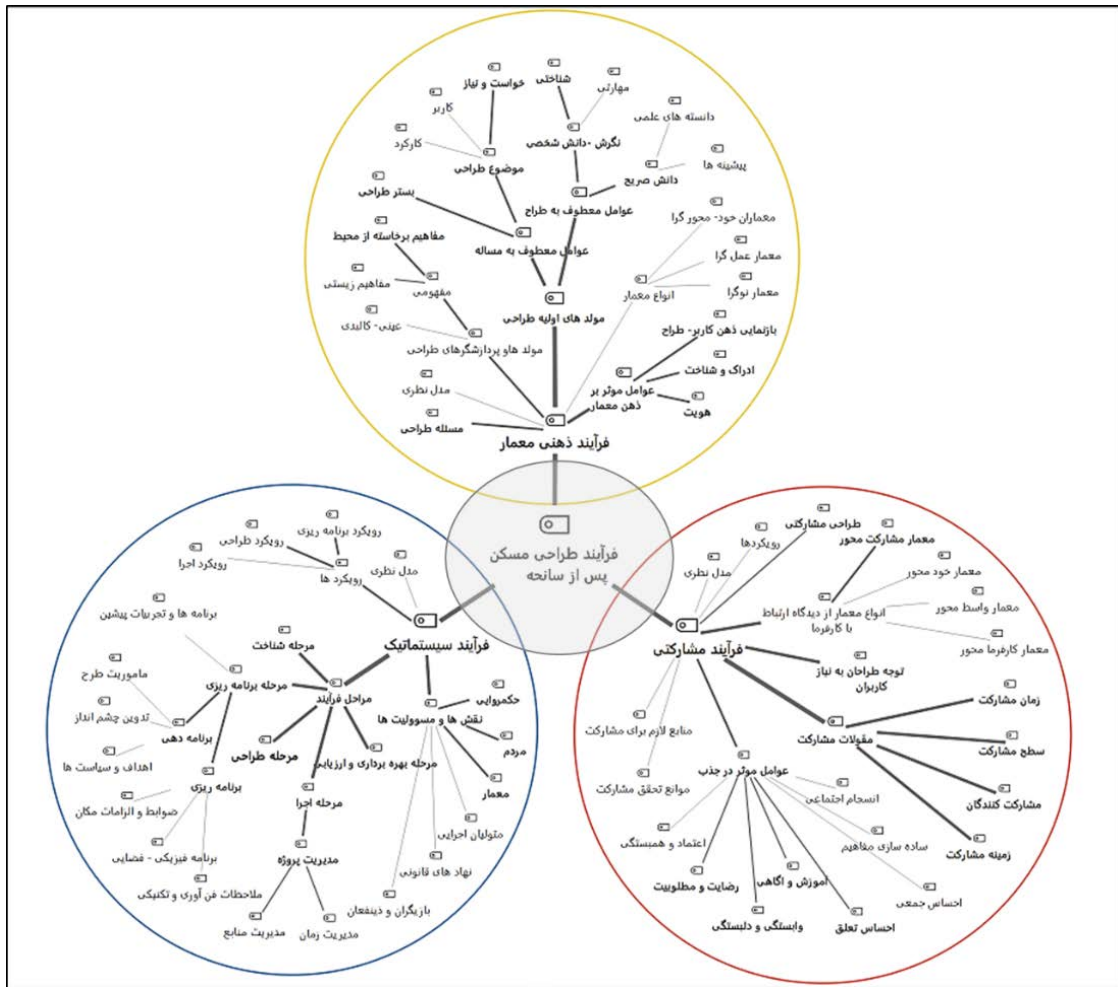
تصویر ۱۴. تبیین نوع دیاگرام در موضوع «فرآیند طراحی معماری در بازسازی مسکن پس از سانحه». مأخذ: نگارندگان

ابعاد ماهوی

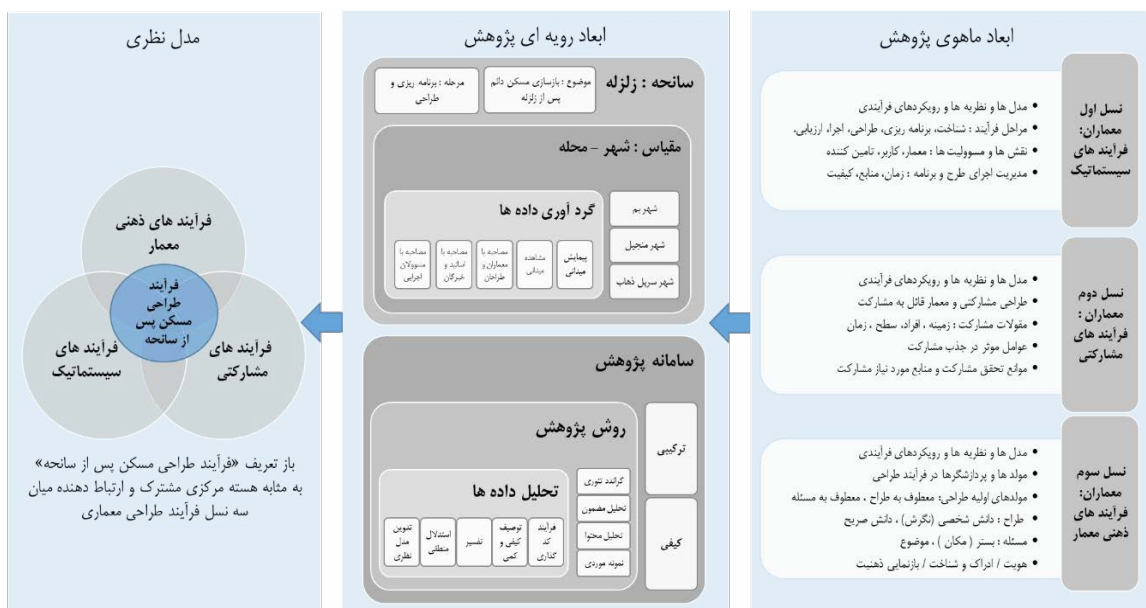
در فرایندهای سیستماتیک، «شناخت و بازتعریف مدل‌ها، نظریه‌ها و رویکردهای فرایندی»، «بازتعریف مراحل پنج‌گانه فرایند تأمین مسکن پس از سانحه شامل شناخت، برنامه‌ریزی، طراحی، اجرا، ارزیابی»، «بازتعریف نقش‌ها و مسئولیت‌ها شامل معمار، کاربر، تأمین‌کننده، متولیان اجرایی و حکمروایی» و «مدیریت اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها شامل مدیریت زمان، مدیریت منابع و مدیریت کیفیت» به‌عنوان ۴ گروه اصلی شناسایی شدند.

در فرایندهای مشارکتی، «شناخت و بازتعریف مدل‌ها، نظریه‌ها و رویکردهای فرایندی»، «طراحی مشارکتی و معمار قائل به مشارکت»، «بازتعریف مقولات مشارکت شامل زمینه، مشارکت‌کنندگان، سطح و زمان مشارکت»، «عوامل مؤثر در جذب مشارکت» و «موانع تحقق مشارکت و منابع موردنیاز مشارکت» به‌عنوان ۵ گروه اصلی شناسایی شدند.

فرامطالعه محتوای نظری مقالات منتخب، به شناسایی عوامل مؤثر و معیارهای کلیدی ۳ نسل فرایندهای طراحی در موضوع «فرآیند طراحی معماری در بازسازی مسکن پس از سانحه» منجر شد. چنان‌که در درختواره مفهومی (تصویر شماره ۱۵) مشخص شده است، در فرایندهای سیستماتیک، شناخت مراحل فرایندی و بازتعریف نقش‌ها و مسئولیت‌ها از مهم‌ترین عوامل اثرگذار به شمار می‌رود. همچنین در فرایندهای مشارکتی، معیارهایی همچون مقولات مشارکت، توجه معماران به نیاز کاربران و احساس تعلق و دلبستگی به مکان از مهم‌ترین معیارها به شمار می‌روند. از سوی دیگر در فرایندهای ذهنی معمار، عواملی همچون مفاهیم برخاسته از محیط و موضوع طراحی، دانش صریح و شخصی معمار، عوامل ذهنیت‌بخش به معمار (هویت، ادراک و شناخت) و فهم مسئله طراحی، به‌عنوان مهم‌ترین عوامل مؤثر شناسایی شده‌اند. با شناسایی عوامل مؤثر و معیارهای کلیدی مرتبط با موضوع پژوهش حاضر و در راستای تدوین چارچوب نظری پیشنهادی برای پژوهش‌های آینده، مدل پیشنهادی برای پژوهش در موضوع «فرآیند طراحی معماری در بازسازی مسکن پس از سانحه» به شکل تصویر شماره ۱۶ تدوین شد. ابعاد ماهوی و رویه‌ای چارچوب پیشنهادی نگارندگان شامل موارد زیر است.

تصویر ۱۵. تولید درختواره مفهومی عوامل مؤثر در «فرآیند طراحی معماری در بازسازی مسکن پس از سانحه». مأخذ: نگارندگان

تصویر ۱۶. مدل پیشنهادی برای پژوهش در موضوع «فرآیند طراحی معماری در بازسازی مسکن پس از سانحه»

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

اصول اخلاق پژوهش در این مقاله رعایت شده است.

حامی مالی

این مقاله حامی مالی ندارد. این مقاله برگرفته از پایان نامه دکتری بهاره زنیان با عنوان «مدل فرایند طراحی معماری در بازسازی سکونتگاه پس از سوانح»، به راهنمایی آقای دکتر زهیر متکی و مشاوره خانم دکتر مهناز محمودی زرنندی در دانشکده فنی مهندسی دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران شمال است.

مشارکت نویسندگان

تمام نویسندگان در آماده سازی این مقاله مشارکت داشتند.

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

در فرایندهای ذهنی معمار، «شناخت و بازتعریف مدل‌ها، نظریه‌ها و رویکردهای فرایندی»، «مولدها و پردازشگرها در فرایند طراحی مسکن پس از سانحه»، «مولدهای اولیه طراحی شامل عوامل معطوف به معمار و عوامل معطوف به مسئله»، «بازتعریف دانش شخصی (نگرش) و دانش صریح معمار در مواجهه با موقعیت‌های بحرانی پس از سانحه»، «بازتعریف مسئله طراحی در بستر پس از سانحه شامل ویژگی‌های مکان و موضوع طراحی» و «عوامل ذهنیت‌ساز برای معمار شامل هویت، ادراک و شناخت، بازنمایی ذهنیت» به عنوان ۶ گروه اصلی شناسایی شدند.

ابعاد رویه‌ای

از میان سوانح طبیعی رخ داده در کشور، سانحه زلزله به عنوان سانحه پیش فرض، پیشنهاد می‌شود. برای انتخاب نمونه مکانی مورد مطالعه، شهرهای بم، منجیل و سرپل ذهاب در مقیاس محله تا شهر پیشنهاد می‌شود. برای پژوهش در باب موضوعات هم‌راستا با مقاله حاضر، راهبرد پژوهش کیفی و ترکیبی (عمدتاً کیفی) پیشنهاد می‌شود. استفاده از روش‌های تحقیق کیفی مانند نظریه زمینه‌ای، روش تحلیل مضمون محتوا و روش نمونه موردی در این موضوع، بسیار پر کاربرد است.

روش گردآوری داده‌ها علاوه بر مطالعات اسنادی، با تأکید بر پیمایش میدانی، حضور محقق در میدان سانحه و مشاهده و مصاحبه عمدتاً بر اساس مصاحبه‌های عمیق نیمه ساختاریافته با بازماندگان، معماران و طراحان اهل حرفه، خبرگان دانشگاهی، پیمانکاران اجرایی و مدیران و مسئولان دولتی پیشنهاد می‌شود.

روش‌های تحلیل داده‌ها، ضمن تأکید بر فرایند کدگذاری و یافتن مفاهیم و مقولات محوری و هسته‌ای پژوهش، استفاده از تکنیک‌های توصیف ویژگی‌های کیفی و کمی، تفسیر، استنتاج، استدلال منطقی برای رسیدن به مدل نظری پیشنهاد می‌شود.

نتیجه‌گیری

نتایج این مطالعه نشان می‌دهد «فرایند طراحی مسکن پس از فاجعه» به دلیل ماهیت خود، شامل هر ۳ نسل فرآیندهای طراحی معماری شامل فرآیندهای سیستماتیک، مشارکتی و ذهنی است. شناخت و بازتعریف «مراحل طراحی و برنامه‌ریزی مسکن پس از حادثه»، «نقش‌ها و مسئولیت‌ها» و «مدیریت اجرای طرح‌ها و برنامه‌ها» مرتبط با فرآیندهای نظام‌مند «طراحی مشارکتی و معماران مشارکتی»، «مشارکت در طراحی و تأمین مسکن پس از حادثه»، «عوامل مؤثر، موانع و تسهیل‌کننده‌های مشارکت» مرتبط با فرآیندهای مشارکتی و «عوامل طراحی معمار و مشکل محور»، «دانش و نگرش معمار پس از حادثه نسبت به موقعیت»، «تعریف مجدد معماری بافتی پس از فاجعه» و «عوامل ذهنی سازی معمار و بازماندگان حادثه» مرتبط با فرآیندهای ذهنی. مهمترین موضوعاتی هستند که در سه نسل از فرآیند طراحی مسکن پس از فاجعه نقش دارند.

References

- Bagheri Tehrani, M., Ameri Siahooei, H., Piri, S., & Mottaki Z. (2022). [A systematic review of scientific productions indexed in the Scopus database in post-disaster temporary housing with a focus on architecture (Persian)]. *Journal of Housing and Rural Environment*, 41(179), 77-90. [\[Link\]](#)
- Blaikie, P., Cannon, T., Davis, I., & Wisner, B. (2014). *At risk: Natural hazards, people's vulnerability and disasters*. London: Routledge. [\[Link\]](#)
- Charlesworth, E. (2014). *Humanitarian architecture: 15 stories of architects working after disaster*. London: Routledge. [\[DOI:10.4324/9781315776545\]](#)
- Charlesworth, E. (2006). *Architects without frontiers: War, reconstruction and design responsibility*. London: Routledge. [\[Link\]](#)
- Davis, I. (1978). *Shelter after disaster*. Oxford: Oxford Polytechnic Press. [\[Link\]](#)
- Davis, I., & Alexander, D. (2015). *Recovery from disaster*. Oxfordshire: Taylor & Francis. [\[Link\]](#)
- Donovan, J. (2013). Designing to heal: Post-Disaster rebuilding to assist community recovery Part B: Designing a process and product for recovery. *Environment Design Guide*, 78; 1-9. [\[Link\]](#)
- Fallahi, A. (2008). *[Architecture of temporary settlements after disasters (Persian)]*. Tehran: Shahid Beheshti University. [\[Link\]](#)
- Haas, J. E., Kates, R. W., & Bowden M. J. (1977). *Reconstruction following disaster*. Massachusetts: MIT Press. [\[Link\]](#)
- Lang, J. T. (2002). *Creating architectural theory: The role of the behavioral sciences in environmental design* [A. Einifar, Persian trans]. Tehran: University of Tehran. [\[Link\]](#)
- Lawson, B. (2005). *How designers think : the design process demystified* [H. Nadimi, Persian trans.]. Tehran: Shahid Beheshti University. [\[Link\]](#)
- Lawson, B. (2016). *What designers know* [H. Nadimi, & F. Shariat Rad, Persian trans]. Tehran: Shahid Beheshti University. [\[Link\]](#)
- Mirzad Jahromi, S., Pour-Jaf'ar, M. R., & Haji-Pour, Kh. (2021). [Meta-study of selected articles on cultural landscape (Persian)]. *Journal of Iranian Architectural Studies*, 10(19), 231-244. [\[Link\]](#)
- Nouri, M., Azizi, S., & Mousapour, M. Y. (2021). [Explaining the role of metaphor and analogy techniques in the architectural design process: Problem-understanding and Problem-solving (Persian)]. *Hoviatshahr*, 15(3), 103-118. [\[Link\]](#)
- Norouzi, S., & Forouzandeh, A. J. (2021). [Analyzing the aspects of participation concept in the process of public space design (Persian)]. *Motaleate Shahri*, 10(38), 49-62. [\[Link\]](#)
- Jafari Esboorezi, Z., Safavi, A., & Pourjafar, M. R. (2022). [A meta-study of place attachment researches in Iran (Persian)]. *Soffeh*, 32(3), 67-82. [\[Link\]](#)
- Jalali, T., Fallahi, A., Islami, S. G., & Sabernejad, Z. (2020). [The evidence based participatory design process framework, in post-earthquake permanent housing reconstruction Gillan-Zanjan (1990), Varzaghan (2012) and Kermanshah (2017) Earthquakes (Persian)]. *Journal of Housing and Rural Environment*, 38(168), 35-50. [\[Link\]](#)
- Jordan, E., Javernick-Will, A., & Amadei, B. (2011). *Pathways to community recovery and resiliency*. Paper presented at: proceeding of Engineering Project Organizations Conference. August 9-11, 2011; Colorado, United States. [\[Link\]](#)
- Khorshidian, A. (2015). [Build back better: Strategic approach to post-disaster reconstruction as an opportunity for development (Persian)]. *Disaster Prevention and Management Knowledge*, 5(3), 221-236. [\[Link\]](#)
- Khorshidian, A., & Zargar, A. (2018). [Requirements for the design and implementation of post-earthquake permanent housing (case study of Sari District Three) (Persian)]. *Journal of Housing and Rural Environment*, 37(163), 105-120. [\[Link\]](#)
- Malekzadeh, N., Dadashpoor, H., & Rafieian, M. (2021). [A meta-study of research related to urban and regional spatial structures in Iran; from 2001 to 2019 (Persian)]. *Journal of Iranian Architecture & Urbanism*, 12(1), 37-57. [\[Link\]](#)
- Mehdzadeh Seraj, F., & Rostamzadeh, Y. (2017). [Research meta-analysis of public participation in the process of architectural design evaluation rural housing reconstruction after the earthquake (Persian)]. *International Journal of Urban and Rural Management*, 16(46), 375-392. [\[Link\]](#)
- Rezaei, H., Keramati, Gh., & Dehbashi Sharif, M. (2018). [A psychological meta-analysis of the form-function relation in architectural design process from the perspective of creativity (Persian)]. *Journal of Innovation and Creativity in Human Sciences*, 8(2), 262-298. [\[Link\]](#)
- Sharif, H. R. (2010). [Architectural design process and critical thinking (the interaction of critical thinking with creative thinking) (Persian)] [PhD dissertation]. Tehran: Shahid Beheshti University. [\[Link\]](#)
- Smith, C. E. (2011). Design with the other 90%: Cities. Retrieved from: [\[Link\]](#)

پیوست ۱. لیست مقالات منتخب جهت انجام فراتحلیل

شماره	عنوان مقالات منتخب در گروه فرایند بازسازی	پدیدآور (ان)
۰۱	فرایند بازسازی مسکن پس از سانحه: مطالعه کیفی چالش‌ها و عوامل تأثیر گذار در شهر سرپل ذهاب	عالمی نیسی، مسعود؛ سام ارام، عزت‌اله؛ پروین، ستار؛ میرزایی، رحمت
۰۲	تبیین عوامل مؤثر در برنامه‌ریزی بازسازی مسکن پس از سانحه با استفاده از نظریه مبنایی (نمونه موردی بازسازی روستاهای زلزله ورزقان)	اسدیان زرگر، نعیمه
۰۳	بررسی بازسازی مسکن پس از سانحه از منظر تصویر ذهنی ساکنان، نمونه موردی بره‌سر پس از زلزله رودبار و منجیل ۱۳۶۹	میری، سید حسن؛ امیری، زینب
۰۴	رویکردهای بازسازی مسکن پس از سانحه؛ از تولد تا بلوغ	فلاحی، علیرضا.
۰۵	تأمین مسکن توان‌پذیر پس از سانحه؛ درس‌آموزی از راهبردهای تأمین مسکن ارزان در محله‌های کم‌درآمد شهری	خورشیدیان، عبدالمجید
۰۶	بازسازی مسکن روستایی پس از سانحه؛ آسیب‌شناسی - رهنموده	تقوایی، علی اکبر؛ بهرام پور، مهدی؛ شاهین راد، مهنوش
۰۷	تجربه بازسازی مسکن پس از زلزله؛ سال ۱۳۵۱، شهر قیر	فلاحی، علیرضا؛ خواجه‌ئی، سایما
۰۸	تحلیل سازوکارهای مشارکتی به‌منظور بازسازی مسکن‌های آسیب‌دیده در روستاهای زلزله‌زده شهرستان بم	شریفی، امید؛ حسینی، سید محمود؛ اسدی، علی
۰۹	نقش سنت و باور در تغییرات کالبدی بازسازی مسکن پس از زلزله ۱۳۸۴ جزیره قشم روستای گورزین	فلاحی، علیرضا؛ مهدی‌پور، هاله
۱۰	ارزیابی بازسازی مسکن روستای بره‌سر پس از زلزله سال ۱۳۶۹ رودبار	اصلانی، فرشته؛ حسین‌زاده، سمیرا؛ موسویان، فاطمه‌سادات
۱۱	ارزیابی شیوه‌های بازسازی سکونتگاه روستایی بعد از سانحه زلزله با تأکید بر سرزندگی روستایی (مطالعه موردی: دهستان دستجره، شهرستان طارم)	سعینالی، جمشید؛ محمدی یگانه، بهروز؛ محمدی، زهرا
۱۲	بازسازی بهینه‌تر از پیش؛ نگرش راهبردی به بازسازی پس از سانحه به‌عنوان فرصتی برای توسعه	خورشیدیان، عبدالمجید
۱۳	نقش درخت به‌عنوان یک شاخص طبیعی در بازسازی پس از سانحه (مورد مطالعاتی: نخلستان‌های بم، پس از زلزله سال ۱۳۸۲)	اصلانی، فرشته؛ اسدیان زرگر، نعیمه؛ منتظریون، مریم
۱۴	ارزیابی و تحلیل اثرات عناصر بازسازی پس از سانحه بر بعد کالبدی‌فیزیکی شهرها (مورد مطالعه: شهر منجیل)	نویدی مجد، فرشته؛ عندلیب، علیرضا؛ ماجدی، حمید
۱۵	بررسی بازسازی روستای نایبند استان خراسان جنوبی	گرگانی، سید امیرحسین؛ رحیم بخش، فاطمه
۱۶	تجربه بازآفرینی حس دل‌بستگی به مکان در محلات آسیب‌دیده از زلزله با بهره‌گیری از روش نظریه زمینه‌ای بررسی موردی: امامزاده زید و قصر حمید در بم	لک، آزاده
۱۷	تحلیل کیفیت کالبدی محیط مسکونی بازسازی‌شده شهر بم	قدیری، محمود؛ شهربابکی، صغری
۱۸	بررسی هویت شهری در فرایند بازسازی بعد از زلزله مطالعه موردی شهر بم	حاجی‌نژاد، علی؛ رمضان‌زاده لسبویی، مهدی؛ محمدی، آباذه، سمیه؛ محمودی، محمود
۱۹	تحلیل تفاوت کیفیت بازسازی محلات شهر بم	قدیری، محمود؛ شهربابکی، صغری
۲۰	درآمدی بر مقولات اساسی بازسازی (تصورات نادرست و واقعیت‌ها)	فلاحی، علیرضا
۲۱	نقش مشارکت مردم در فرایند بازسازی کالبدی ناشی از بلایای طبیعی	حاجی‌نژاد، علی؛ عسگری، علی؛ محمدی، سمیه؛ رمضان‌زاده لسبویی، مهدی
۲۲	ارزیابی فرایند مشارکت مردم در بازسازی سکونتگاه‌های زلزله‌زده (مطالعه موردی: دهستان شیروان)	فراهانی، حسین؛ خوش‌رفتار، رضا؛ حاجی‌پور، مجتبی
۲۳	چارچوب شاهدمحور فرایند طراحی مشارکتی در بازسازی مسکن دائم پس از زمین‌لرزه‌های گیلان، زنجان ۱۳۶۹، ورزقان ۱۳۹۱ و کرمانشاه ۱۳۹۶	جلالی، تارا؛ فلاحی، علیرضا؛ اسلامی، سید غلامرضا؛ صابر‌نژاد، ژاله
۲۴	فراتحلیل تحقیقات مشارکت‌های مردمی در ارزیابی طراحی معماری مسکن روستایی در روند بازسازی بعد از وقوع زلزله	مهدیزاده سراج، فاطمه؛ رستم‌زاده، یاور
۲۵	بررسی تأثیر ابعاد بازسازی محلات بر التیام پیامدهای اجتماعی‌روانی پس از زلزله سال ۱۳۸۲ بم	اصلانی، فرشته؛ اسدی، سعیده؛ شرقی، علی؛ کاکاوند، یاشل
۲۶	ارزیابی فرایند بازسازی سکونتگاه‌های روستایی، سیلاخور لرستان	فراهانی، حسین؛ حاجی‌پور، مجتبی
۲۷	تدوین شکل‌های مقتضی مشارکت جمعی در فرایند تأمین مسکن دائم پس از زلزله احتمالی. مطالعه موردی: منطقه ۳ شهر ساری	خورشیدیان، عبدالمجید
۲۸	بررسی تجارب بازسازی سیل ۱۳۷۸ شهرستان نکا از منظر توسعه	راهب، غزال
۲۹	بازنمایی ذهن روستاییان در خصوص معماری مسکن بازسازی شده پس از زلزله، روستای کنزق اردبیل	مهدیزاده سراج، فاطمه؛ رستم‌زاده، یاور
۳۰	مطالعه تطبیقی مسکن بومی و بازسازی‌شده پس‌از سانحه روستایی، لیاول علیا منجیل و رودبار	شرقی، علی؛ اسدی، سعیده؛ قایم مقامی، سپیده

شماره	عنوان مقالات منتخب در گروه فرایند بازسازی	پدیدآور (ان)
۳۱	اثربخشی طرح بازسازی زلزله بم بر تحولات کالبدی مسکن روستایی	طالشی، مصطفی؛ نظری، عبدالحمید؛ معین فر، محمد علی
۳۲	ارزیابی تأثیر رخداد زلزله بر تغییرات ادراکی شناختی بازماندگان، بم	اسدی، سعیده؛ شرقی، علی؛ متکی، زهیر
۳۳	بازخوانی مشارکت مردم در بازسازی زلزله ۱۳۸۲ بم	ظفری، حسین؛ دارابی، حسن
۳۴	بازسازی تاب‌آور از دیدگاه طراحی شهری پس از زلزله ۱۳۸۲ بم	فلاحی، علیرضا؛ جلالی، تارا
۳۵	بازسازی محله بازار پس از زلزله سال ۱۳۸۲ بم با رویکرد خاطره جمعی	فلاحی، علیرضا؛ اصلانی، فرشته
۳۶	برنامه‌ریزی و طراحی معماری فضاهای دوستدار کودک در فرایند بازسازی پس از زلزله بم	فلاحی، علیرضا؛ گمینی اصفهانی، هدیه
۳۷	شناسایی فرصت‌های توسعه ناشی از زلزله با تأکید بر ابعاد کالبدی شهر، بم	حاجی نژاد، علی؛ عسگری، علی؛ رفیعیان، مجتبی، محمدی، سمیه
۳۸	بازسازی و توسعه محلی پس از سوانح: برخی چالش‌ها در مناطق زلزله‌زده کرمانشاه	علاءالدینی، پویا؛ فرضی زاده، زهرا؛ عزیزی مهر، خیام؛ یگانه، نسیم
۳۹	الزامات طراحی و اجرای مسکن دائم پس از زلزله، شهر ساری	خورشیدیان، عبدالمجید؛ حاجی ابراهیم زرگر، اکبر
شماره	عنوان مقالات منتخب در گروه فرایند معماری	پدیدآور (ان)
۰۱	فرایند طراحی معماری، تعامل میان طراح و بهره‌بردار، مدل‌یابی مشارکت در طراحی مسکن‌های شخصی‌ساز	علی الحسینی، مهران؛ یوسف زمانی، مهرداد
۰۲	بررسی فرایند مشارکت استفاده‌کنندگان در روند طراحی مسکن با رویکرد معماری جمعی	فرشچی، حمیدرضا؛ ترکی باغبادرائی، حامد
۰۳	رویکرد طراحی جمعی در معماری تحلیل و بررسی تطبیقی معماری جمعی با معماری اجتماعی و معماری مشارکتی	اسلامی، سید غلامرضا؛ حناچی، پیروز؛ کامل‌نیا، حامد
۰۴	چارچوبی نوین برای تعامل معماری جمعی در طراحی مجموعه‌های مسکونی	کامل‌نیا، حامد
۰۵	تحلیل و ارزیابی معماری جمعی بر مبنای شاخصه‌های احساس جمعی	کامل‌نیا، حامد؛ اسلامی، سید غلامرضا؛ حناچی، پیروز
۰۶	تبیین نسبت رابطه انسان و مکان در فرایند طراحی معماری با رویکرد پدیدارشناسی	نگین تاجی، صمد؛ انصاری، مجتبی؛ پورمند، حسن علی
۰۷	ارائه تعریفی کل‌گرا از فرایند طراحی معماری	گودینی، جواد
۰۸	تبیین جایگاه تکنیک‌های استعاره و قیاس در فرایند طراحی معماری: از فهم تا حل مسئله	نوری، مریم؛ عزیزی، شادی؛ موسی پور، محمدیاسر
۰۹	تفکر طراحی در فرایند طراحی معماری	فیضی، محسن؛ خاک زنده، مهدی
۱۰	روش‌های خلق ایده و کانسپت در فرایند طراحی معماری	محمودی، سیدامیر سعید؛ باستانی، مهیار
۱۱	فراتحلیل روان‌شناختی رابطه فرم و عملکرد در فرایند طراحی معماری از منظر خلاقیت	رضایی، حسین؛ کرامتی، غزال؛ دهباشی شریف، مزین
۱۲	مولدها و پردازشگرها در فرایند طراحی معماری	انصاری، حمیدرضا
۱۳	ارزیابی شاخص‌های زمینه‌گرایی در فرایند طراحی معماری	حاجی‌زاده علمداری، کوروش؛ اعتصام، دکتر ایرج؛ مختاباد امرئی، دکتر سید مصطفی
۱۴	برنامه‌دهی معماری، یک ضرورت برای طراحی	محمودی، امیرسعید
۱۵	تفکر طراحی و الگوهای فرایندی آن	گرچی مهبلیانی، یوسف
۱۶	نقش شناخت معمار از کاربر در هویت‌بخشی به طرح‌های مسکن روستایی بررسی موردی: معماری روستایی ایلام	اکرمی، غلامرضا؛ دامیار، سجاد
۱۷	بازنمایی الگوی فرایند طراحی	ناصرخاکی، حمید؛ نوریان، پیروز
۱۸	برنامه‌ریزی معماری: فرایند، محصول، جست‌وجوی اطلاعات	نوابی، کامبیز
۱۹	تحلیل سوبه‌های مفهوم مشارکت در فرایند طراحی فضاهای عمومی	نوروزی، سودا؛ جوان فروزنده، علی
۲۰	تعیین پارامترها و شاخص‌های مسئله‌محوری در فرایند طراحی معماری	مشهدی، علی؛ نامداری، محمدرضا؛ حبیبی، عباس

شماره	عنوان مقالات منتخب در گروه فرایند معماری	پدیدآور (ان)
۲۱	تأملی بر نقش دانش شخصی از موقعیت‌های طراحی	کلامی، مریم؛ ندیمی، حمید
۲۲	تبیین جایگاه دوره انحراف توجه و سنجش اثربخشی آن در فرایند حل خلاقانه مسئله معماری	موسوی، سید احسان؛ جاویدی نژاد، مهرداد؛ اسلامی، سید غلامرضا
۲۳	رویکردی انسانی به مسکن	پوردیهیمی، شهرام؛ زمانی، بهادر؛ نگین تاجی، صمد
۲۴	تبیین مدل مفهومی فرایند آفرینش معماری با الهام از طبیعت	علیاء، شرمین؛ حبیب، فرح؛ شاهچراغی، آزاده
۲۵	قاب‌بندی مسئله، راه‌حل رویارویی با مسئله طراحی	شریعت راد، فرهاد؛ ندیمی، حمید
۲۶	منابع ایده‌پردازی و سهم هریک در فرایند طراحی دانشجویان و معماران	شریعت راد، فرهاد؛ پورابریشمی، پریسا
۲۷	منابع ایده‌پردازی معماری، جستاری در فرایند ایده‌پردازی چند معمار از جامعه حرفه‌ای کشور	ندیمی، حمید؛ شریعت راد، فرهاد

This Page Intentionally Left Blank